

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

"Το φαινόμενο του ρατσισμού μέσα στο παραμύθι «το ασημόπαπο» του Χ.Κ Αντερσεν, ποιοτική ανάλυση και η χρήση του στην εκπαιδευτική διαδικασία."

"The phenomenon of racism within the fairy tale" the ugly duckling "of H.C.Andersen, quality analysis and its use in the educational process."

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΩΣΤΑΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΑΕΜ: 2753

Α' ΕΠΟΠΤΗΣ: ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Β' ΕΠΟΠΤΗΣ: ΚΩΤΣΑΛΙΔΟΥ ΕΥΔΟΞΙΑ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή πρόκειται να αναλυθούν το θέμα του ρατσισμού καθώς επίσης και η παιδαγωγική χρησιμότητα των παραμυθιών.

Αρχικά, θα αναλύσουμε το φαινόμενο του ρατσισμού ως προς την έννοιά του. Πρόκειται για ένα παγκοσμίου βεληνεκούς φαινόμενο που υπάρχει εδώ και πολλά χρόνια και αποτελεί σημαντικό θέμα των σύγχρονων κοινωνιών. Παρακάτω θα αναλυθούν οι αιτίες που τον προκαλούν και συνεχώς τον αυξάνουν, αλλά και οι συνέπειες που δημιουργούνται και που οδηγούν την κοινωνία στην κατάρρευση. Ακόμα, στο τέλος της εργασίας θα αναφερθούμε στην εμφάνιση του ρατσισμού συγκεκριμένα στο παραμύθι «το Ασχημόπαπο» του Άντερσεν και θα αναλύσουμε λέξεις – φράσεις που παρουσιάζονται σε αυτό.

Στη συνέχεια, όσον αφορά το παμύθι, ανά τους αιώνες αποτέλεσε μια ανεξάντλητη πηγή φαντασίας, έκφρασης, έμπνευσης αλλά και διδασκαλίας αφού χρησιμοποιήθηκε ως μέσο για να διδάξει, να περάσει ιδέες και αντιλήψεις. Μέσα από αυτό εκφράζονται εύκολα και αβίαστα σημαντικά μηνύματα και διδάγματα χωρίς να έχουν κάποια «διδακτική» ή «φρονηματιστική» χροιά, καλλιεργώντας έτσι την αποκλείουσα σκέψη των παιδιών στις μέρες μας. Το γεγονός αυτό είναι πιθανό να προσφέρει αξιοποιήσιμες εκπαιδευτικά δυνατότητες μέσω σύγχρονων μεθόδων. Τα παραμύθια είναι υπεύθυνα για ομαλή μετάβαση των παιδιών από την παιδική στην εφηβική ηλικία, καθώς σέβονται την παιδική αθωότητα, εφοδιάζοντας τα παιδιά με αξίες. Υπάρχει μία πραγματικότητα την οποία προσπαθούν εκείνοι που ασχολούνται έμμεσα ή άμεσα με τα παιδιά να την δείξουν σε αυτά, χωρίς υπεκφυγές ή ψέματα, με σκοπό να τα προετοιμάσουν για τη ζωή. Αυτή η πραγματικότητα υπάρχει κάτω από τους μυθικούς κόσμους, τους ήρωες και τις νεράιδες. Η σημασία του παραμυθιού η οποία είναι πολύ μεγάλη και σημαντική για όλους τους λαούς εκφράζει την σοφία και την ιδιαίτερη ιστορία του πολιτισμού.

Θα αναλυθεί λοιπόν το παραμύθι ως αντικείμενο μελέτης το οποίο συμβάλλει στην εκπαίδευση, με την ιστορική αναδρομή του , τις ρίζες του και τον τρόπο εξάπλωσης του κατά τη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα. Πολύ σημαντικά είναι τα νέα προγράμματα σπουδών και ο ρόλος του παραμυθιού μέσα στο Δ.Ε.Π.Σ.Σ. που θα αναφέρουμε στη συνέχεια καθώς ο βασικός στόχος της Προσχολικής Αγωγής είναι η ευαισθητοποίηση των νηπίων απέναντι στην διαπολιτισμικότητα και τον τρόπο που το παραμύθι συμβάλλει με επιτυχία σε αυτό.

SUMMARY

In this thesis, will be analysed the issue of racism as well as the pedagogical utility of fairy tales.

First, we will analyze the phenomenon of racism in its meaning. It is a world-wide phenomenon that has existed for many years and is an important issue of modern societies. Below we will analyze the causes that cause it and continually increase it, but also the consequences that are created and that lead society to collapse. Still, at the end of the thesis, we will refer to the appearance of racism in the fairy tale "the Ugly Duckling" of Andersen and we will analyze words - phrases presented in it.

Then, concerning the fairy tale, over the centuries, it was an inexhaustible source of imagination, expression, inspiration and teaching as it was used as a means to teach, pass ideas and perceptions. Through it, important messages and lessons are readily and effortlessly expressed without having a "teaching" or "fooling" tinge, thus cultivating the discerning thought of children nowadays. This is likely to offer usable learning opportunities through modern methods. Tales are responsible for the smooth transition of children from childhood to adolescence, as they respect childhood innocence by providing children with values. There is a reality that those who engage indirectly or directly with children are trying to show it to them without hesitation or lies to try to prepare them for life. This reality exists under the mythical worlds, the heroes and the fairies. The importance of the fairytale, which is very large and important to all peoples, expresses the wisdom and special history of civilization.

So the fairy will be analyzed as a subject of study that contributes to education, with its historical background, its roots and its way of spreading in the 19th century until today. Very important are the new curricula and the role of the fairy tale in the Steering Committee for Model and Experimental Schools which will be mentioned later, as the main aim of Preschool Education is to raise awareness of interculturality among the infants and the way the tale successfully contributes to it.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	ΣΕΛ
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
SUMMARY	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ	
1.1 Έννοια του ρατσισμού	6
1.2 Αιτίες εμφάνισης του ρατσισμού	7
1.3 Συνέπειες εμφάνισης του ρατσισμού	10
1.4 Διαμόρφωση κοινωνικών διακρίσεων	11
1.5 Είδη ρατσισμού	15
1.5.1 Κοινωνικός ρατσισμός	15
1.5.2 Φυλετικός ρατσισμός	16
1.5.3 Πολιτισμικός ρατσισμός	17
1.5.4 Οικονομικός ρατσισμός	18
1.5.5 Εκπαιδευτικός ρατσισμός	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	
2.1 Ορισμός του παραμυθιού	19
2.2 Η ιστορία του παραμυθιού	20
2.3 Το παραμύθι μέσα στο χρόνο και η παιδική λογοτεχνία	22
2.4 Τα είδη του παραμυθιού	26
2.5 Χαρακτηριστικά του παραμυθιού	28
2.6 Χαρακτηριστικά λαϊκού παραμυθιού	32

2.7	Χαρακτηριστικά έντεχνου παραμυθιού	36
2.8	Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού	37
2.9	Η χρησιμοποίηση και η ανατροπή των κλασικών παραμυθιών	41
2.10	Το παραμυθι στο ΔΕΠΠΣ και τα νέα προγράμματα σπουδών της προσχολικής ηλικίας	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – ΤΟ ΑΣΧΗΜΟΠΑΠΟ		
3.1	Ιδεολογία Άντερσεν	46
3.2	Το Ασχημόπαπο	47
3.2.1	Περίληψη παραμυθιού	47
3.3	Ανάλυση παραμυθιού	48
3.4	Λέξεις – Φράσεις που δηλώνουν ρατσισμό	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		
		54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

1.1 Έννοια του ρατσισμού

Η έννοια ρατσισμός προέρχεται από τη λέξη «ράτσα» που σημαίνει γένος, φυλή. Η έννοια του ρατσισμού εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο μεσοπόλεμο και μεταγενέστερα απέκτησε «το χαρακτήρα πολεμικής με στόχο το δόγμα της φυλετικής ανισότητας των ανθρώπων». Από την άλλη η έννοια της «ράτσας», έχει ιστορία τουλάχιστον τεσσάρων αιώνων. (Παπαδημητρίου, 2002).

Ο ρατσισμός αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο με την έννοια της κοινωνικής διάκρισης. Σύμφωνα με τον Immanuel Geiss «μορφές «πρωτογενούς» ή ιονεί ρατσισμού συναντούμε σε όλες ανεξαιρέτως τις ιστορικές κοινωνίες» (Παπαδημητρίου, 2002). Στην μορφή του πρωτογενούς ρατσισμού κυρίως θεωρούνται ότι ανήκουν οι κοινωνικές διακρίσεις ενάντια «των «μιαρών» των «ανέγγιχτων» στο ινδικό σύστημα της κάστας, το αίσθημα της πολιτιστικής υπεροχής των αρχαίων Ελλήνων απέναντι στους «βαρβάρους», η αρνητική αντιμετώπιση των μαύρων στον αραβικό κόσμο του Μεσαίωνα.

Για αυτό το σημαντικό κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο συναντάμε όπου υπάρχει και ανθρώπινη κοινωνία έχουν γραφτεί πολλοί ορισμοί, μερικούς από τους οποίους θα αναφέρουμε στη συνέχεια. Σύμφωνα με τον παραδοσιακό ορισμό ρατσισμός είναι «το δόγμα με το οποίο οι ανθρώπινες ιδιότητες και ικανότητες είναι φυλετικά προσδιορισμένες. Το ανθρώπινο γένος είναι διαιρεμένο σε «φυλές» οι οποίες βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση «ανωτερότητας» ή «κατωτερότητας» ανάλογα με τα κληρονομικού χαρακτήρα βιολογικά τους γνωρίσματα» (Παπαδημητρίου, 2002). Ο παραπάνω ορισμός δίνει έμφαση στα βιολογικά χαρακτηριστικά που μπορούν να προκαλέσουν ρατσισμό, χωρίς έτσι να μπορεί να συμπεριλάβει τα ψυχοκοινωνικά και πολιτισμικά επιχειρήματα του σημερινού ρατσισμού, καθώς και τις θεσμοποιημένες μορφές κοινωνικών διακρίσεων (Παπαδημητρίου, 2002).

Ρατσισμός είναι να θεωρούμε κάποια άλλη ομάδα ανθρώπων ως κατώτερη ή ακόμη και άξια περιφρόνησης, λόγω της φυλετικής ή εθνικής τους καταγωγής. Ο ρατσισμός ισούται με την απόρριψη των ατόμων λόγω της διαφορετικότητάς τους και τα οδηγεί στην αδυναμία άσκησης κάποιων δικαιωμάτων. Είναι «οποιαδήποτε στάση,

συμπεριφορά ή πεποίθηση που στρέφεται εναντίον κάποιας κοινωνικής ομάδας λόγω της εθνικότητας, της φυλής ή του χρώματος των μελών της» (Γκίκας, 1994).

Όπως αναφέρει ο Mosse, ο ρατσισμός χαρακτηρίζεται από μια ολότητα. Περιλαμβάνει ολόκληρη την ανθρώπινη προσωπικότητα, τα βλέμματα, την συμπεριφορά και την νοημοσύνη. Πρόκειται για μία τόσο ολοκληρωμένη αντίληψη παγκοσμίων διαστάσεων, όσο και κάποιες άλλες ιδεολογίες, που εξελίχθηκαν κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα, όπως ο σοσιαλισμός και ο συντηρητισμός. Πράγματι, χάρις την σταθερότητα της αντίληψης αυτής και την αλήθεια που ξεπερνάει τα όρια του ατόμου, ο ρατσισμός μπορεί να θεωρηθεί πολιτιστική θρησκεία και όπως κάθε σύστημα αρχών μιας θρησκείας, δημιουργεί το δικό του κόσμο με μύθους και σύμβολα. Οι γνωστότεροι είναι οι φυλετικοί μύθοι, οι οποίοι ανησυχούν, για τις προελεύσεις από μακριά, τις δυσκολίες και τους θριάμβους μιας φυλής, οδηγώντας σε εξαγορά όταν κερδίζονται οι πόλεμοι των φυλών. Ο ρατσισμός απευθύνεται, όπως απευθυνόταν και πάντα, στην ίδια επιθυμία για σταθερότητα και εξαγορά, είναι πάντα συγκεντρωμένος και δεν αφήνει τίποτα να αλλάξει (Mosse, 1995).

Σύμφωνα με τον Allport, καταγράφονται πέντε διαφορετικά επίπεδα αρνητικής αντιμετώπισης του «Άλλου», τα οποία αποτελούν τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η ρατσιστική συμπεριφορά. Αυτά είναι : α) η λεκτική επίθεση, β) η αποφυγή, απομόνωση και γκετοποίηση του «Άλλου», γ) οι διακρίσεις όπως στέρηση δικαιωμάτων, μεροληπτική μεταχείριση, δ) η σωματική επίθεση και τέλος ε) η γενοκτονία. (Παπαδημητρίου Ζ.,2000) Ο ρατσισμός ξεκινά αναμφίβολα από προκαταλήψεις που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Οι ρατσιστές έχουν προσχηματισμένες αρνητικές ιδέες για τα άτομα των άλλων φυλών. Τις προκαταλήψεις αυτές τις υποστηρίζουν, εστιάζοντας στις άσχημες πλευρές που παρουσίαζαν οι άνθρωποι των άλλων φυλών (Γκίκας, 1994).

Το φαινόμενο αυτό συνδέεται μερικές φορές με τον εθνικισμό που ορίζεται ως «η υπερβολική αγάπη για το έθνος και η αποκλειστική προσήλωση στα εθνικά ιδανικά και στα στοιχεία που συγκροτούν την μοναδικότητά του» (Τότσικας, 1997). Αρκετά έθνη βλέπουν τους άλλους ως βιολογικά κατώτερους, σαν να ανήκουν σε μια κατώτερη φυλή, σαν να είναι φτιαγμένοι από κατώτερο υλικό (Γκίκας, 1994).

1.2 Αιτίες εμφάνισης ρατσισμού

Ο σύγχρονος ευρωπαϊκός ρατσισμός αποτελεί ένα φαινόμενο που έκανε την εμφάνισή του στα μέσα περίπου της δεκαετίας του '80 και στην δεκαετία του '90 παρουσίασε μεγάλη έξαρση καθώς εκδηλώθηκαν βίαιες ρατσιστικές συμπεριφορές σε πολλές χώρες της Ευρώπης.

Οι παράγοντες που έγιναν αιτία για την εμφάνιση του ρατσισμού, είναι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, τα οποία δημιουργούνται σε κάθε κοινωνία. Οι τρεις αυτές έννοιες συνδέονται άμεσα μεταξύ τους καθώς ο ρατσισμός είναι κατηγοριακή μεταχείριση του ατόμου, η προκατάληψη είναι κατηγοριακή στάση απέναντι στο άτομο και το στερεότυπο είναι κατηγοριακή αντίληψη του ατόμου. Η σχέση ανάμεσα στην προκατάληψη και τη διάκριση είναι σχέση θεωρίας- πράξης, με την έννοια ότι η προκατάληψη αφορά ετοιμότητα για δράση (στάση), ενώ η διάκριση είναι συμπεριφορά, δράση. Κατά τους Simpson και Yinger η κοινωνική διάκριση δεν είναι τίποτα άλλο τελικά παρά «η υλοποίηση μιας προκατάληψης που υπάρχει απέναντι σε μια κοινωνική ομάδα» (Γκότοβος Ε.Α.,1996). Κάποιες φορές όμως τυχαίνει να υπάρχουν περιπτώσεις, όπου εκδηλώνεται ρατσισμός χωρίς να υπάρχει το στοιχείο της προκατάληψης, η οποία μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε κοινωνική διάκριση, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι κάθε είδους προκατάληψη είναι ρατσισμός.

Ως πρώτη ψυχολογική αιτία υποστήριξης του φαινομένου του ρατσισμού σε επίπεδο θεωρίας και πράξης μπορούμε να θέσουμε την ανάγκη του ατόμου να ανήκει σε μια ομάδα και να παραμένει σε αυτή. Από τη στιγμή που ο ρατσισμός αποτελεί στοιχείο της κοινωνικά καθιερωμένης συμπεριφοράς, το άτομο τείνει να ακολουθήσει τη στάση αυτή και να συμπεριφερθεί ανάλογα, προκειμένου να συνεχίσει να έχει την εύνοια της ομάδας. Για τη στάση αυτή μπορεί να παίζει καθοριστικό ρόλο και η οικογένεια. Έτσι τα άτομα ακολουθούν ρατσιστική συμπεριφορά προκειμένου τα ίδια να καλύψουν την ανάγκη του «ανήκειν», ενώ ο μηχανισμός του κοινωνικού ελέγχου λειτουργεί άριστα στηριζόμενος στην αδυναμία των ατόμων να τολμήσουν. Δεύτερη ψυχολογική αιτία ενίσχυσης του ρατσισμού, μπορεί να θεωρηθεί ο φόβος για την «ξένη ομάδα», ο φόβος για το διαφορετικό. Το άτομο πολλές φορές οδηγείται ακόμα και στην υπερβολή του ρατσισμού προκειμένου να αισθανθεί ασφάλεια, ενδιαφερόμενο στην ουσία μόνο για τον εαυτό του και χωρίς να ενδιαφέρεται να αντικρίσει το θέμα από διαφορετική σκοπιά⁸⁴. (Γκότοβος Ε.Α.,1996) Μία ακόμα αιτία εμφάνισης του ρατσισμού μπορεί να αποτελέσει και η ύπαρξη ασάφειας διαφορετικών ομάδων. Η ασάφεια αυτή καθώς και η παρουσία πολύπλοκων περιστάσεων στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μέλη διαφορετικών ομάδων τροφοδοτεί υπάρχοντα

στερεότυπα και προκαταλήψεις ενισχύοντας έτσι την έκφραση του ρατσισμού . Αντικειμενικά, η άγνοια για το διαφορετικό μπορεί να δημιουργήσει ανεπαρκείς ή λανθασμένες περιγραφές και εκτιμήσεις βάζοντας έτσι το άτομο στη διαδικασία να ακολουθήσει τον εύκολο δρόμο της απλούστευσης της ερμηνείας του «άλλου» και στο ρατσισμό. Ακόμα στην περίπτωση που μια ομάδα αισθανθεί να ματαιώνεται, δημιουργείται το φαινόμενο αυτό. Όταν μια ομάδα έχει ματαιωθεί ή αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα, όπως για παράδειγμα εγκληματικότητα, στρέφεται με επιθετικό τρόπο εναντίον κάποιου άλλου, συνήθως της ξένης ομάδας η οποία παίζει το ρόλο του «αποδιοπομπαίου τράγου». Το να μετατεθεί η ευθύνη σε κάποιον άλλον που δεν είναι υπεύθυνος για την ματαίωση είναι η εύκολη λύση και συνδέεται άμεσα με τις διακρίσεις. (Γκότοβος Ε.Α.,1996)

Ένας ακόμα παράγοντας, ίσως και ο σημαντικότερος, που οφείλεται το φαινόμενο του ρατσισμού και που κάποιοι μελετητές τον ορίζουν ως αιτία ενώ άλλοι ως αφορμή, είναι η οικονομική κρίση των χωρών της Ευρώπης. Γενικά είναι γεγονός ότι σε περιόδους οικονομικής κρίσης και συγκεκριμένα η αύξηση της ανεργίας οδηγεί τόσο στην εμφάνιση, όσο και στην έξαρση ρατσιστικών φαινομένων. Η ανταγωνιστικότητα για την κατοχύρωση μιας θέσης στον τομέα της απασχόλησης οδηγεί σε εντάσεις και συγκρούσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων με αποτέλεσμα να ενισχύονται οι κοινωνικές διακρίσεις. Επιπλέον, άτομα της κυρίαρχης ομάδας τα οποία πλήττονται από οικονομική κρίση κατηγορούν άτομα τα οποία είναι διαφορετικά και ανήκουν στην κατηγορία των «άλλων» των διαφορετικών για την κατάσταση που υπέστησαν, ψάχνουν δηλαδή για «αποδιοπομπαίους τράγους» στους οποίους αποδίδουν την ευθύνη της κοινωνικής τους υποβάθμισης.

Πηγή του ρατσισμού αλλά και παγκόσμιο ανθρωπολογικό φαινόμενο θεωρείται ο εθνοκεντρισμός ο οποίος προϋποθέτει τη διάκριση ανάμεσα στην ομάδα που ανήκει κάποιος και τις άλλες, τη διάκριση δηλαδή ανάμεσα σε «εμάς» και τους «άλλους». Το σημαντικό κατά τον Sumner είναι ότι «ο εθνοκεντρισμός κάνει κάθε λαό να υπερβάλλει, να τονίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δικών του εθίμων, αυτά που τον κάνουν να διαφέρει από τους άλλους λαούς». (Ταγκιέφ Π.Α.,1998) Αυτός ο διαχωρισμός που επιβάλλει ο εθνοκεντρισμός ανάμεσα στο «εμείς» και οι «άλλοι» αποτελεί ένα είδος διάκρισης. Το άτομο θεωρεί τον εαυτό του μέλος μιας ομάδας, η οποία διαφέρει από άλλες οι οποίες θεωρούνται υποβαθμισμένες. Μέσα στην ομάδα κάποιες αξίες είναι δεδομένες, όπως το αίσθημα της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών και η συμμετοχή του ατόμου σε αυτή δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς. Επιπλέον η ομάδα, για να επιβεβαιώσει την

ταυτότητα της και να ενισχύσει τη συνοχή της απορρίπτει ή περιφρονεί τις άλλες ομάδες, κάτι που οδηγεί συχνά στην ανάπτυξη του ρατσισμού.

Κάποιοι παράγοντες που συνεχίζουν να επιδρούν και να προκαλούν σύγχυση στα άτομα είναι η παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα των κοινωνιών και η διεθνοποίηση της πολιτιστικής ζωής. Επιπλέον η πολιτισμική ομογενοποίηση, που επιδιώκεται για λόγους παγκοσμιοποίησης και δημιουργίας νέων υπέρ-εθνικών κρατών, οδηγεί στο να αντιμετωπίζονται οι εσωτερικές μειονότητες ως κατηγορίες που απειλούν την κοινωνική συνοχή. Τα κράτη λοιπόν επιχειρώντας να ενσωματώσουν τις κατασκευασμένες αυτές μειονότητες, μέσω της πολιτισμικής αφομοίωσης ή της παράβλεψής τους, συμβάλλουν στην εκδήλωση ρατσιστικών συμπεριφορών. Η κατάργηση επομένως, των οικονομικών ορίων και των στεγανών της εξουσίας συνοδεύεται από την έξαρση των ταυτοτήτων λόγω της επικράτησης της λογικής των διακρίσεων, γεγονός που ενισχύει τη δημιουργία αρνητικών στερεοτύπων, την κατηγοριοποίηση των πολιτών και τον κοινωνικό αποκλεισμό διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων. [Μαράτου-Αλιμπράντη Λ., Γαληνού Π., (2000), Κωνσταντοπούλου Χρ., Μαράτου-Αλιμπράντη Λ., Γερμανός Δ., Οικονόμου Θ., (2000)]

1.3 Συνέπειες εμφάνισης ρατσισμού

Ο ρατσισμός, εμποδίζει διάφορες ομάδες να χαρούν ισότιμα εκπαιδευτικά, επαγγελματικά, νομικά κ.τ.λ. δικαιώματα και έτσι οδηγούν πολλά από τα μέλη τους στο κοινωνικό περιθώριο. Αυτή η περιθωριοποίηση, σε συνδυασμό με την ανέχεια από την οποία συχνά υποφέρουν τα θύματα του ρατσισμού, αποτελούν πολλές φορές τα θεμέλια για παραπτωματική συμπεριφορά.

Είναι φανερό ότι η αύξηση των ρατσιστικών φαινομένων θα θέσει σε μεγάλο κίνδυνο τους δημοκρατικούς θεσμούς, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή της χώρας. Το φαινόμενο του ρατσισμού αποτελείται από ένα σύστημα αντιλήψεων και πρακτικών που ορίζει ως διαφορετική, εχθρική και υποδεέστερη μια κοινωνική ομάδα στη βάση μιας πραγματικής ή και υποθετικής καταγωγής. Η διάκριση και ο στιγματισμός μπορούν επίσης να βασιστούν σε οποιοδήποτε πραγματικό ή φανταστικό χαρακτηριστικό, σε κάποιο εξωτερικό γνώρισμα – όπως το χρώμα του δέρματος- ή σε κάποιο πολιτισμικό στοιχείο, όπως η θρησκεία και η γλώσσα. Οι ξενοφοβικές αντιλήψεις και οι ρατσιστικές πρακτικές συνδέονται διαχρονικά με το φαινόμενο του φόβου που διακατέχει τους

κυρίαρχους έναντι της εισβολής του «Ξένου» και της «απειλής» που εκπροσωπεί για τους «εντός των τειχών». Ο ρατσισμός εκδηλώνεται ως επιθετικότητα στο ιδεολογικό και ψυχολογικό επίπεδο. Οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό, μέσω του οποίου ασκείται οικονομική, κοινωνική και ηθική βία. Στο όνομα του θεσμοποιημένου ρατσισμού προκλήθηκαν εκτεταμένες στερήσεις σε μέλη «κατώτερων» φυλετικών ομάδων, καθιερώθηκε το καθεστώς του Απαρτχάιντ, και επιχειρήθηκαν γενοκτονίες όπως των Αρμενίων και των Εβραίων. (Πανούσης, 2008)

1.4 Διαμόρφωση κοινωνικών διακρίσεων

Σε προηγούμενο υποκεφάλαιο αναφέρθηκαν οι παράγοντες που επιδρούν στην εμφάνιση του ρατσισμού και των διακρίσεων. Σε αυτό το σημείο θα αναλυθούν οι παράγοντες που επιδρούν στη διαμόρφωση των διακρίσεων λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι κανείς δεν γεννιέται ρατσιστής, αλλά γίνεται. Σύμφωνα με αυτό, η ρατσιστική συμπεριφορά δεν συνδέεται με την κληρονομικότητα, αλλά με την αγωγή και την μάθηση των κανόνων συμπεριφοράς. Η οικογένεια, το σχολείο, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και άλλα θεσμικά ή μη επικοινωνιακά περιβάλλοντα προσφέρουν πολλά ερεθίσματα στο άτομο από μικρή ηλικία, τα οποία αφορούν τους κανόνες συμπεριφοράς. Το άτομο για να εξυπηρετήσει ορισμένες ανάγκες του όπως, την ανάγκη για απλούστευση και σαφήνεια, την ανάγκη για ιεραρχική θέση και άλλες, εφαρμόζει διάφορες διακρίσεις και διαχωρισμούς που διαμορφώνουν οι παραπάνω φορείς κοινωνικοποίησης οι οποίοι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωσή τους.

Το άτομο έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με την προκατάληψη και τη ρατσιστική συμπεριφορά σε μικρή ηλικία, μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον το οποίο έχει επιφορτιστεί με τη διαπαιδαγώγησή του. Η γλώσσα και η παρατήρηση αποτελούν τους μηχανισμούς που ασχολούνται με τη διαδικασία διαμόρφωσης των ρατσιστικών στάσεων και συμπεριφορών. Ο Γκότοβος διακρίνει τρεις τύπους παιδαγωγικής επιρροής που ασκείται στο παιδί από την οικογένεια σε σχέση με την προκατάληψη και την κοινωνική διάκριση. (Γκότοβος Ε.Α., 1996)

Ο πρώτος αναφέρεται στην παρατήρηση, όπου το παιδί παρατηρεί τις συζητήσεις και τις απόψεις των μεγαλύτερων, για τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής στις οποίες πιθανόν περιλαμβάνεται και κάποιο μέλος της «ξένης» ομάδας. Όταν οι αναφορές

στην «ξένη» ομάδα γίνονται σε ένα ευχάριστο και θετικό κλίμα, το μήνυμα που θα λάβει το παιδί είναι θετικό. Σημαντικό στοιχείο είναι όταν η συμπεριφορά του «άλλου» ερμηνεύεται με βάση την κατηγορία στην οποία έχει ενταχθεί από τους ενήλικες, λόγω της διαφοράς του. Το παραπάνω αποτελεί το πρώτο ρατσιστικό μάθημα που δέχεται το παιδί, καθώς ακούγοντας την συζήτηση καταλαβαίνει ότι ο «άλλος» συμπεριφέρεται έτσι επειδή δεν είναι «δικός μας». Αυτό συμβαίνει, διότι το παιδί σε αυτή την ηλικία δεν αμφισβητεί αυτά που ακούγονται από τους μεγαλύτερους, απλά τα δέχεται και τα αφομοιώνει.

Ο δεύτερος τρόπος επιρροής που ασκείται από το οικογενειακό περιβάλλον έχει να κάνει με συζητήσεις που γίνονται από τους ενήλικες και αναφέρονται στους «άλλους». Οι συζητήσεις αυτές περιλαμβάνουν περιγραφές, απόψεις και προτάσεις για δράση ως προς την «ξένη» ομάδα, αποτελούν σχολιασμούς της σχέσης ανάμεσα στην «οικεία» και την «ξένη» ομάδα. Το παιδί έτσι λαμβάνει τα εν λόγω μηνύματα και μαθαίνει ποια πρέπει να είναι η στάση του ως προς την «ξένη» ομάδα.

Τέλος ο τρίτος τρόπος επιρροής αναφέρεται στην εμπειρία με το «ξένο» είτε μέσω της παρατήρησης είτε μέσω της άμεσης επαφής στις καθημερινές συναλλαγές. Στην περίπτωση της παρατήρησης είναι σημαντική η ερμηνεία που δίνει ο ενήλικας για την συμπεριφορά του «άλλου», διότι έτσι μαθαίνει στο παιδί πώς να αντιλαμβάνεται τη συμπεριφορά του «άλλου». Είναι ένα είδος πρακτικής άσκησης του παιδιού στην κοινωνική διάκριση. Η εμπειρία αυτή του παιδιού πραγματοποιείται όταν το παιδί είναι παρών σε μια συζήτηση μεταξύ του ατόμου της οικογένειάς του και του μέλους της «ξένης» ομάδας. Ένας από τους σημαντικότερους φορείς μάθησης και παιδείας των ατόμων αποτελεί το σχολείο και γενικότερα το εκπαιδευτικό σύστημα. Το σχολείο επηρεάζει τα παιδιά σε τρία επίπεδα. Αρχικά, τα παιδιά στο περιβάλλον του σχολείου συναναστρέφονται με άτομα που ανήκουν στις «άλλες» ομάδες και η επαφή αυτή μπορεί να είναι είτε θετική είτε αρνητική. Η επαφή με το διαφορετικό γίνεται αρνητική και ενισχύει τη διάκριση όταν η επικοινωνία μεταξύ των μαθητών οργανώνεται με βάση τις διαχωριστικές γραμμές, τις οποίες ήδη το παιδί έχει εισπράξει στο χαρακτήρα του. Στα σχολεία η ομαδοποίηση των μαθητών σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους (τον πολιτισμό, την εθνική καταγωγή, το επίπεδο γνώσεων κ.λ.π) και η ιεράρχισή τους με βάση την κοινωνική τους ταυτότητα, ενισχύει τις διαχωριστικές γραμμές αντί να τις αποδυναμώνει.

Ο τρόπος που διαχειρίζονται τη γλώσσα οι εκπαιδευτικοί για να περιγράψουν την «οικεία» και την «ξένη» ομάδα επηρεάζει την ανάπτυξη των διακρίσεων,

διότι ο λόγος τους έχει ιδιαίτερη σημασία για το παιδί, όταν αυτός εμπεριέχει χαρακτηρισμούς για την «ξένη» ομάδα ή τονίζει τις αρετές της «οικείας» και τις αδυναμίες της «ξένης». Αυτό οδηγεί στο να ενισχύονται οι προκαταλήψεις που ήδη το παιδί έχει εισπράξει από το οικογενειακό περιβάλλον. Ο συνδυασμός επίσης εθνικών ουσιαστικών με την χρήση της προσωπικής αντωνυμίας σε τρίτο πρόσωπο αποτελεί τον γλωσσικό μηχανισμό παραγωγής τόσο της προκατάληψης, όσο και των διακρίσεων εις βάρος των ατόμων που χαρακτηρίζονται. Για τους παραπάνω λόγους, οι εκπαιδευτικοί και όχι μόνο, θα πρέπει να χρησιμοποιούν με σύνεση και ορθότητα των γλωσσικό λόγο, καθώς έμμεσα επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τους μαθητές. (Γκότοβος Ε.Α.,1996)

Όμως, ο εκπαιδευτικός φορέας δεν επηρεάζει μόνο μέσω της συνδιαλλαγής των μαθητών και της γλωσσικής έκφρασης των εκπαιδευτικών. Μια ακόμα επιρροή μέσω του σχολείου θεωρούνται τα σχολικά εγχειρίδια και πιο συγκεκριμένα οι γλωσσικές εκφράσεις που χρησιμοποιούν. Ο χαρακτήρας των σχολικών εγχειριδίων είναι έντονα εθνοκεντρικός και μέσα από αυτόν καλλιεργείται η εθνική ταυτότητα, η οποία στηρίζεται σε αξίες της πολιτισμικής ομογένειας και της διατήρησης των μη αναλλοίωτων πολιτισμικών ιδιοτήτων των Ελλήνων. Η αναφορά της έλλειψης πολιτισμικής ομογένειας άλλων χωρών αξιολογείται αρνητικά από τα σχολικά βιβλία και αποτελεί αιτία εκδήλωσης συγκρούσεων και φαινομένων βίας. Ακόμα, τα έθνη, οι λαοί και οι πολιτισμοί στα σχολικά εγχειρίδια αναλύονται με τέτοιο τρόπο που είτε έμμεσα είτε άμεσα, πρώτη στην κατάταξη μιας αξιολογικής κλίμακας έρχεται η δυτική Ευρώπη. Σε γενικές γραμμές τα σχολικά βιβλία παρουσιάζουν την καθοριστική επίδραση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στον «ανώτερο ευρωπαϊκό» που προσδίδει την ισότητα των δυο πολιτισμών και την κατωτερότητα των άλλων πολιτισμών όπως και την διαχρονική αναλλοίωτη ελληνικότητα, την μη επιρροή της δηλαδή από άλλους πολιτισμούς. (Φραγκουδάκη Α.,1997) Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν αφορμές ώστε να διαμορφώνονται εθνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, τα οποία οδηγούν στον ρατσισμό απέναντι σε άλλες εθνικές ή πολιτισμικές ομάδες.

Επίσης, ένας ακόμα μηχανισμός που είναι και αρκετά διαδεδομένος και μπορεί να επηρεάσει κάθε λογής ηλικία είναι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Οι τηλεοράσεις και τα ραδιόφωνα εκπέμπουν συνεχώς μηνύματα, τα οποία διαθέτουν ακροαματικότητα και η εμβέλειά τους καθορίζει την κοινωνική επιρροή και τη μορφή που αυτή θα λάβει. Όσον αφορά τον ρατσισμό, χρειάζεται να αναλυθούν τα σχετικά μηνύματα για τις συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού που υφίστανται τις κοινωνικές διακρίσεις, για να συμπεράνουμε αν τελικά τον ενισχύει. Τα βασικά κριτήρια, όπως αναφέρει ο Γκότοβος με τα οποία μπορούν να

αξιολογηθούν είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται, η ακρίβεια των περιγραφών, η αντιπροσωπευτικότητα των θεμάτων, η κατανομή των ρόλων και τέλος η ρητά εκφραζόμενη φιλοσοφία του μέσου ως προς τα ζητήματα της κοινωνικής διάκρισης. (Γκότοβος Ε.Α.,1996)

Η αντιπροσωπευτικότητα της θεματολογίας που προβάλλεται αποτελεί ένα κριτήριο αξιολόγησης, όταν για παράδειγμα προβάλλονται μηνύματα που ενδιαφέρουν αποκλειστικά την κυρίαρχη ομάδα, αυτό οδηγεί στην άνιση ενημέρωση και την ενίσχυση των διακρίσεων. Τέλος, το να παρουσιάζονται θετικά πρότυπα της οικείας ομάδας και παράλληλα αρνητικά πρότυπα της «ξένης» ομάδας αποτελεί λόγο για την ενίσχυση των διακρίσεων και των στερεοτύπων για την κάθε ομάδα. Αυτήν λοιπόν την κατανομή έρχεται να εξετάσει και το τελευταίο κριτήριο αξιολόγησης.

Συγκεκριμένα όσον αφορά τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στην χώρα μας έχουν γίνει πολλές μελέτες αξιολόγησης των μηνυμάτων που αυτά μεταδίδουν, οι οποίες και αφορούν το πως προβάλλονται οι μετανάστες από τα μέσα ενημέρωσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών, το μεγαλύτερο μέρος των δημοσιευμάτων συνδέουν την αύξηση της εγκληματικότητας με τον ερχομό των μεταναστών και κυρίως με άτομα συγκεκριμένης εθνικότητας, κάτι που δημιουργεί ανασφάλεια και φόβο στην κοινωνία. Τέτοιου είδους μηνύματα οδηγούν στη δημιουργία των στερεοτύπων τύπου «Αλβανός-Εγκληματίας», «Τσιγγάνος- Έμπορος ναρκωτικών» και άλλα ενώ παράλληλα κατασκευάζουν ειδήσεις οι οποίες δεν αφορούν πραγματικές εγκληματικές πράξεις, απλώς δικαιολογούν τον φόβο και την ανασφάλεια των πολιτών που έχει δημιουργηθεί από γεγονότα άλλης χρονικής περιόδου. Πέρα από την εγκληματικότητα που προβάλλουν οι ειδήσεις, τα ΜΜΕ ενισχύουν τις διακρίσεις λέγοντας πως οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας των ντόπιων αυξάνοντας την ανεργία, ότι είναι υπεύθυνοι για τη μείωση των μισθών καθώς επίσης και ότι χρησιμοποιούν κοινωνικές υπηρεσίες χωρίς να φορολογούνται. Όλα τα παραπάνω όμως έχουν απορριφθεί από επιστημονικές μελέτες και εργασίες, τις οποίες δεν γνωρίζει η κοινή γνώμη. Ακόμα μπορεί να παρουσιάζονται οι κακές συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των μεταναστών, με βάση ατομικά περιστατικά και όχι αναλύοντας σε βάθος την κατάσταση, τα οποία προσδίδουν σε όλους τους μετανάστες την ετικέτα των σύγχρονων «άλλων». Το παραπάνω οδηγεί από τη μια πλευρά στη κινητοποίηση συναισθημάτων συμπόνιας και φιλανθρωπίας και από την άλλη μειώνει τόσο την αυτοεκτίμηση των μεταναστών όσο και την κοινωνική εκτίμηση των αυτοχθόνων απέναντι τους (Ανθόπουλος Μπ.,1998)

Τέλος εμφανίζονται κατά καιρούς δημοσιεύματα σε εφημερίδες και σε ρεπορτάζ στην τηλεόραση με εξαγριωμένους κατοίκους, καθώς οι πλατείες και οι γειτονίες τους γίνονται στέκια περιθωριακών ομάδων (τσιγγάνοι, μετανάστες, άστεγοι), όπου υποβαθμίζουν τις περιοχές και προκαλούν ανασφάλεια στους κατοίκους. Οι ομάδες αυτές εμφανίζονται από τα μέσα πληροφόρησης, ως υπαίτιες της «άσχημης» εικόνας της πόλης, καθώς αποτελούν «ελαττώματα» τα οποία πρέπει να «επισκευασθούν», ώστε να αποκατασταθεί η πολιτισμένη εικόνα αυτής. (Παύλου Μ.,2001)

1.5 Είδη ρατσισμού

Με τον όρο ρατσισμό εννοούμε ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών ή θεσμικών δομών που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση και αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή ομάδα ανθρώπων. (Τσιάκαλος Γ.,2002) Η διαφορετικότητα της ομάδας αποτελεί ,όπως έχουμε αναφέρει αιτία των κοινωνικών διακρίσεων και η διαφορετικότητα αυτή οφείλεται συνήθως σε μια υποτιθέμενη κατωτερότητα. Υπάρχουν πολλά είδη ρατσισμού όπως: ο κοινωνικός ρατσισμός, ο φυλετικός ρατσισμός, ο οικονομικός ρατσισμός, ο πολιτισμικός ρατσισμός και ο εκπαιδευτικός ρατσισμός.

1.5.1 Κοινωνικός ρατσισμός

Ο ρατσισμός γεννήθηκε πριν πάρα πολλά χρόνια και οι λόγοι είναι πολλοί εδώ και χιλιάδες χρόνια σε πολλές χώρες. Το φαινόμενο αυτό δημιουργήθηκε από την εποχή που οι κοινωνίες χωρίστηκαν σε τάξεις. Έτσι, δημιουργήθηκαν πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις και διαωνίστηκε η αντίληψη ότι την κυρίαρχη τάξη αποτελούν οι πλούσιοι. Στη σημερινή εποχή πολλά προβλήματα διακρίνουν την κοινωνία μας. (Σιφινού Β, Τσιαμόκουρα Α, Τσιμπονάκης, Κοινωνικός ρατσισμός) Οι ραγδαίες εξελίξεις είναι η αιτία της εξάπλωσης του κοινωνικού ρατσισμού που έχει επέλθει μεταξύ των ανθρώπων που ζουν σε μια κοινωνία. Ορισμένοι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ως κατώτερα κοινωνικά όντα και η αντιμετώπιση αυτή οδηγεί πολλές φορές σε ακραία περιστατικά και αντιδράσεις εκμετάλλευσης και άσκησης βίας.

Όπως προαναφέραμε οι αιτίες και οι συνέπειες του ρατσισμού είναι πολλές. Το χαμηλό πνευματικό επίπεδο, τα οικονομικά συμφέροντα, οι προκαταλήψεις και

τα στερεότυπα ανάλογα με τη φυλή, το φύλο, την ηλικία κ.ά. είναι κάποιες από τις αιτίες που αναλύσαμε. Όλα αυτά δημιουργούν όλο και περισσότερες κοινωνικές ανισότητες και διχόνοιες μεταξύ των ανθρώπων.

Ασκείται βία στους αδικημένους, αλλά και οι ίδιοι αντιδρούν για την υποτίμησή τους. Τέλος, η συνεχόμενη αυτή αδικία μπορεί να μετατρέψει το άτομο σε βάρβαρο, να μην εμπιστεύεται κανέναν, λόγω αυτής της ρατσιστικής συμπεριφοράς επάνω του και αυτό οφείλεται στη μανία του ανθρώπου να φανεί και να ξεχωρίσει. Όλοι οι άνθρωποι έχουμε τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, τα οποία κανείς δε μπορεί να μας τα αφαιρέσει, διότι όλοι είμαστε ίσοι. Μια γερή κοινωνία μπορεί να χτιστεί έχοντας αλληλεγγύη και αγάπη για το συνάνθρωπο.

1.5.2 Φυλετικός ρατσισμός

Ακούμε συχνά για αλλοδαπούς συμμαθητές μας «Ένα Ελληναίκι δεν θα το έκανε ποτέ αυτό» και παινευόμαστε για το πνεύμα φιλοξενίας που μας διακρίνει ως φυλή. Έχουμε παράδοση σε αυτόν τον τομέα, καθώς το φαινόμενο αυτό ξεκινά μόλις από την αρχαιότητα. Στα ελληνικά σχολεία φοιτούν πάνω από 100.000 αλλοδαποί μαθητές και αυτός ο αριθμός συνεχώς αυξάνεται. Η πολιτεία αδύναμη και απροετοίμαστη να υποδεχθεί ένα τέτοιο μεγάλο κύμα προσφύγων κατέφυγε στην ίδρυση διαπολιτισμικής εκπαίδευσης η οποία θα σέβεται την ισοτιμία των πολιτισμών. Οι ξένοι μαθητές όμως λόγω της νέας αυτή πολυμορφίας έρχονται αντιμέτωποι με πολλά προβλήματα και τους είναι αρκετά δύσκολο να προσαρμοστούν σε ένα άγνωστο και πολλές φορές τόσο εχθρικό περιβάλλον. Αυτοί οι μαθητές είναι αναγκασμένοι να αντιμετωπίσουν σημαντικές φυλετικές διακρίσεις οι οποίες μεταφράζονται ως η αίσθηση υπεροχής των στοιχείων του οικείου έθνους και η περιφρόνηση των αντίστοιχων χαρακτηριστικών στοιχείων που συνθέτουν την ταυτότητα άλλων εθνών. Οι διακρίσεις αυτές σημαίνουν πως αρνούμαστε να δεχθούμε οτιδήποτε που για εμάς είναι ξένο και άγνωστο.

Κύριοι εκφραστές αυτού του είδους διακρίσεων είναι οι γονείς, ακολουθούν οι καθηγητές και ελάχιστες εξαιρέσεις μαθητών. Τα παιδιά από τη φύση τους δεν μπορούν να παρατηρήσουν και πολύ περισσότερο να κρίνουν τις διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους. Έτσι παραδέχονται τα πράγματα όπως είναι ή αλλιώς όπως τα ακούν από τους μεγάλους. .

Πολλοί γονείς ενοχλούνται με την παρουσία αλλοδαπών στο σχολείο θέλοντας να τους απομακρύνουν με την πρόφαση ότι προκαλούν φασαρίες, ότι αδυνατούν να προσαρμοστούν στο σχολικό περιβάλλον και γενικότερα ότι διαφέρουν ως χαρακτήρες από τα παιδιά τους, τα ελληνόπουλα. Τέτοιες απόψεις δυστυχώς υποστηρίζουν και κάποιοι καθηγητές. Όμως, στην πραγματικότητα, το πρόβλημα είναι η δική μας ανικανότητα και ανεπάρκεια καθώς με βάση μαρτυρίες πολλών καθηγητών οι αλλοδαποί σπάνια προξενούν προβλήματα κυρίως όταν τους δίνουμε το σεβασμό που τους αξίζει. Η απροσάρμοστη συμπεριφορά τους οφείλεται στη δική μας αδυναμία να τους εντάξουμε στο σχολικό περιβάλλον και να τους βοηθήσουμε ώστε να προσαρμοστούν ομαλότερα. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση δε γνωρίζει σύνορα και δε δίνεται μόνο σε προνομιούχους. Κάθε παιδί δικαιούται ίσες ευκαιρίες στη ζωή. Ας μην το αποκλείσουμε από τη γνώση, την εξέλιξη, το ευτυχισμένο παρόν και το ελπιδοφόρο μέλλον, επειδή απλά γεννήθηκε κάπου αλλού. (Παπαδημητρίου Δ. Ζήσης, 2000)

1.5.3 Πολιτισμικός ρατσισμός

Ο Λίποβατς Θ. αναφέρει ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν προτιμήσεις, θετικές και αρνητικές, και δεν είμαστε υποχρεωμένοι να αγαπάμε όλο τον κόσμο. Το ότι δεν είμαστε ρατσιστές αυτό δεν σημαίνει ότι αγαπάμε όλο τον κόσμο. Ο κύριος Τζαβάρας είπε κάτι πολύ ωραίο: πρέπει να ξεκινάμε πάντα από το δικό μας ρατσισμό. (Λίποβατς Θ, 1998) Και όταν λέει τον δικό μας ρατσισμό, δεν το λέει με την έννοια του έθνους στο οποίο κατά τύχη ανήκουμε, αλλά με την έννοια του δικού μας του προσωπικού ρατσισμού. Και οι άνθρωποι οι οποίοι αγωνίζονται ενάντια στο ρατσισμό, κάπου τους βγαίνει το απωθημένο, και φέρνονται ρατσιστικά απέναντι σε ορισμένες ομάδες ανθρώπων. Υπάρχει δηλαδή το φαινόμενο του αντίστροφου ρατσισμού, το οποίο είναι εξίσου σημαντικό φαινόμενο σήμερα. Αυτό σημαίνει ότι άνθρωποι οι οποίοι είναι είτε θύματα ρατσισμού είτε εχθροί ρατσισμών γίνονται και οι ίδιοι ρατσιστές στη συμπεριφορά τους, υπάρχουν δύο παραδείγματα τα οποία τα λέω πάντα. Έχουμε το ρατσισμό των μαύρων στην Αμερική που δεν υπήρχε πριν 20-30 χρόνια. Τότε οι μαύροι ήταν το θύμα του ρατσισμού. Από τότε για διάφορους λόγους ιστορικούς, ψυχολογικούς υπήρξε ένα τμήμα των μαύρων που έγιναν οι ίδιοι ρατσιστές-είναι οι αντιάσπροι που είναι ενάντια στους λευκούς. Για αυτούς, ο κάθε λευκός είναι κατώτερη ράτσα ή εχθρική ράτσα. (Λίποβατς Θ, 1998) Ο Λεπέν είναι ο σύγχρονος, ο μοντέρνος ρατσιστής. Όταν λέει ότι οι Αλγερινοί είναι υπάνθρωποι και πρέπει να φύγουν, να πάνε στη χώρα τους, λέει ότι ναι, εμείς δεχόμαστε τη διαφορά, απλώς να πάει ο καθένας στο σπίτι του.

Δηλαδή, να είμαστε όλοι απαρτχάιντ, ο καθένας κλεισμένος σε ένα γκέτο και να επικοινωνούμε από τον αέρα ή και να μην επικοινωνούμε καθόλου. Φυσικά, αυτό είναι καθαρά αμυντική στάση η οποία κρύβει μια καθαρά επιθετική στάση απέναντι στον άλλον. Επομένως, υπάρχει το πολιτισμικό και όλος ο αγώνας σήμερα γίνεται για να ορίσουμε τι είναι πολιτισμός. Για μένα κάθε πολιτισμός είναι ένα σύστημα διαφορών. Ένα σύστημα διαφορών, όπου διαφορά σημαίνει ότι εμείς, έχουμε μια παραδοσιακή κουζίνα που διαφέρει από την κουζίνα των Κινέζων. (Λίποβατς Θ,1998)

1.5.4 Οικονομικός ρατσισμός

Ο «οικονομικός ρατσισμός» βασίζεται στην παραδοχή ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας είναι δεδομένος, σταθερός, αμετάβλητος, και το χειρότερο, ότι καθορίζεται ως δια μαγείας από την οικονομία της χώρας. Αυτό αποτελεί μια παρεξήγηση: ο αριθμός των θέσεων εργασίας καθορίζεται από την οικονομική πολιτική, δηλαδή από την πολιτική εξουσία (Ιωακείμογλου Η., Μετανάστες στην Ελλάδα,2009) . Κάποιες χώρες στις οποίες είναι εμφανής ο οικονομικός ρατσισμός μπορεί να είναι πλούσιες και να μπορούν να δώσουν πλήρη απασχόληση, να δώσει εργασία σε όλους, στους ανέργους της και τους μετανάστες της. Εάν αυτό δεν συμβαίνει, οφείλεται στην οικονομική πολιτική, στην κεφαλαιοκρατική αναδιάρθρωση και στην αποδυνάμωση των συνδικαλιστικών και πολιτικών οργανώσεων των εργαζόμενων τάξεων της κάθε χώρας.

1.5.5 Εκπαιδευτικός ρατσισμός

Η πιο γνωστή από την ιστορία και πιο κραυγαλέα μορφή θεσμικού εκπαιδευτικού ρατσισμού είναι ο επίσημος αποκλεισμός τμημάτων του πληθυσμού από το εκπαιδευτικό σύστημα, επειδή ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες (Γκότοβος Ε.Α., 1998) . Και φυσικά ο αποκλεισμός αυτός δεν προκύπτει από το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος πληθυσμός ανήκει στις κοινωνικές κατηγορίες όπου ανήκει και ταυτόχρονα έχει χαμηλή επίδοση ή αρνείται να κάνει χρήση των υπηρεσιών του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά οφείλεται αποκλειστικά στο ότι οι εν λόγω δυνητικοί μαθητές ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες. Δεν πρόκειται για έναν αποκλεισμό μέσω της χρήσης εσωτερικών εκπαιδευτικών κριτηρίων αλλά για έναν διοικητικό αποκλεισμό. Αυτού του είδους οι αποκλεισμοί δεν υπάρχουν στα εκπαιδευτικά συστήματα των περισσότερων χωρών στη σημερινή εποχή και σίγουρα στα εκπαιδευτικά συστήματα των τεχνολογικά ανεπτυγμένων κοινωνιών.

Ο θεσμικός εκπαιδευτικός αποκλεισμός ενδέχεται να εμφανίζεται επίσης σε επίπεδο εκπαιδευτικής υποδομής, οργάνωσης και διοίκησης του σχολείου, αναλυτικών προγραμμάτων, σχολικών εγχειριδίων, εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών του συστήματος τοποθετήσεων και αποσπάσεων των εκπαιδευτικών, και τέλος στο επίπεδο των παιδαγωγικών πρακτικών (Γκότοβος Ε.Α.,1998). Όταν οι υλικές συνθήκες πραγμάτωσης της εκπαιδευτικής πράξης για ένα συγκεκριμένο πληθυσμό μαθητών που ανήκουν σε κάποια κοινωνική ομάδα είναι υποβαθμισμένες, το αποτέλεσμα είναι μια υπαρκτή, θεσμικά προσδιορισμένη διάκριση των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που προσφέρονται στον εν λόγω μαθητικό πληθυσμό, σε σχέση με εκείνες που προσφέρονται στους υπόλοιπους μαθητές της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

2.1 Ορισμός του παραμυθιού

Το παραμύθι ανήκει στα ελάχιστα είδη της τέχνης του λόγου που γνώρισε τέτοια εύνοια από τόσους πολλούς και διαφορετικούς επιστήμονες, όπως λαογράφους, φιλόλογους, εθνολόγους, κοινωνιολόγους, ιστορικούς, ψυχολόγους, θρησκευολόγους και παιδαγωγούς. Όταν πια οι αφηγητές παραμυθιών, που με τις ώρες μαγνήτιζαν το ακροατήριό τους με τις αφηγήσεις τους, άρχισαν να εκλείπουν, και η ομαδικότητα των παραστάσεων κατά τις οποίες λέγονταν τα παραμύθια άρχισε να χάνεται και αυτή, τότε η διάρκεια των παραμυθιών ελαττώθηκε. Επιπλέον, η προφορική παράδοση τροφοδοτήθηκε από την γραπτή, με αποτέλεσμα τα παραμύθια που κυκλοφορούσαν τόσο προφορικά όσο και έντυπα, να δεχθούν επιδράσεις από της γραπτές πηγές, ιδιαίτερα όταν το παραμύθι έγινε αγαπητό ανάγνωσμα. (Αυδίκος, 1994)

Η λέξη «παραμύθι» από το παρά + μύθος ετυμολογικά συνδέεται με το ρήμα παραμυθούμαι, που στην αρχαιότητα είχε διάφορες σημασίες: δίνω θάρρος, προτρέπω, παρηγορώ συμβουλεύω, ανακουφίζω, υποστηρίζω. Παραμυθητής είναι «αυτός που δίνει παρηγοριά». Παραμυθία και παραμυθήριον ήταν «η ενθάρρυνση, η προτροπή, η παρότρυνση, η παρηγοριά.» Στο πλαίσιο του καθημερινού λόγου τη λέξη «παραμύθι» την χρησιμοποιούμε σήμερα με αμφίσημο τρόπο, καθώς με αυτή εκφράζουμε τη σκέψη μας για δυο αντιθετικές καταστάσεις: έχει υποτιμητική σημασία, όταν την χρησιμοποιούμε για να

δηλώσουμε κάτι ψευδές, αβάσιμο, όπως στις φράσεις «αυτά είναι παραμύθια», «άσε τα παραμύθια», ενώ, όταν αξιολογούμε κάτι πάρα πολύ θετικά, το χαρακτηρίζουμε «παραμυθένιο», «παραμυθένιας ομορφιάς». Οι ερμηνείες αυτές παραπέμπουν σε δύο βασικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού : από την μία το μη αληθινό, φανταστικό περιεχόμενό του, και από την άλλη τα σαγηνευτικά χαρακτηριστικά του, την γοητεία που ασκεί μεταφέροντας τους ακροατές ή τους αναγνώστες σε έναν κόσμο ονειρικό, μακριά από την καθημερινή πεζότητα, λειτουργώντας με τον τρόπο αυτό ευεργετικά στον ψυχισμό του ανθρώπου. Οι Bolte και Polinka, οι σχολιαστές των παραμυθιών των αδερφών Grimm, σημειώνουν: «Με τη λέξη παραμύθι εννοούμε μια διήγηση δημιουργημένη με ποιητική φαντασία παρμένη ιδιαίτερα από τον κόσμο του μαγικού, μια ιστορία του θαύματος, που την ακούνε με ευχαρίστηση μεγάλοι και μικροί, έστω κι αν δεν την θεωρούν πιστευτή». (Μ.Γ.Μερακλής,1973) Ακόμα και ο Γ. Μέγας συμφωνεί με την ποιητική διάσταση του ορισμού που κατά την δικιά του όψη, χαρακτηρίζει το παραμύθι ως «μίαν διήγησιν, η οποία πλάττεται με ποιητικήν φαντασίαν από τον κόσμον του μαγικού ή διήγησιν περί θαυμασίων συμβάντων» και θεωρεί ότι τα παραμύθια έχουν σκοπό να τέρψουν τον ακροατή. Ο Παλαμάς τονίζει ότι "χωρίς φαντασία από την ανθρώπινη ζωή δεν υφίσταται, ουδέ τέχνη. Το παραμύθι είναι η ιστορία που διηγείται ο πάππος εις τον εγγονό, και η ιστορία, το παραμύθι που εκθέτει ο άνθρωπος εις τον άνθρωπον". Επίσης ο Robert Retsch χαρακτηρίζει το παραμύθι ως «το αρχέτυπο της ανθρώπινης αφηγηματικής τέχνης» ενώ παράλληλα ο Max Luthi, πιστεύει ότι το παραμύθι είναι "μια πράξη αυθεντικής ποιητικής ενόρασης" (Αυδικός,1997).

Είναι σημαντικό να αναφερθούν και μερικές απόψεις για τον ορισμό του παραμυθιού από νεότερους λαογράφους. Ο Λουκάτος θεωρεί ότι το παραμύθι είναι μια λαϊκή διήγηση , που μοιάζει με μεγαλύτερο περιπετειώδη μύθο και είναι για τη λαογραφία ό,τι είναι το μυθιστόρημα για τη λογοτεχνία. (Μαλαφάντης,2007). Όπως λέει άλλωστε «η πραγματικότητα της ζωής με την απaráβατη και σκληρή νομοτέλειά της μας καταθλίβει και λαχταράμε να ζήσουμε κάποτε και δίχως αυτήν, πλάθοντας μύθους». .

2.2 Η ιστορία του παραμυθιού

Σύμφωνα με τον Κούπερ αρκετές από τις παραδόσεις όλου του κόσμου αποτυπώνονται στα παραμύθια, τα όποια παρουσιάζουν ελάχιστες διαφορές σε κάθε χώρα, ακόμα και όταν μεταφέρονται από τη μία γενιά στην άλλη ή ακόμα και όταν τα πλάθουμε με τη φαντασία μας. Οι αρχαιότερες γραπτές ιστορίες εμφανίζονται στην Ανατολή, στα Ινδικά

Πανχατάντρα (Τα Πέντε Βιβλία) - μια σειρά από σανσκριτικά παραμύθια που φημολογείται ότι έφερε στην Ελλάδα ο Μέγας Αλέξανδρος. Ακόμα, υπάρχουν οι βουδιστικοί θρύλοι Πατάκα (γραμμένοι πριν από 2.000 χρόνια), οι περσικοί μύθοι Νεράιδες και Τζίνια και οι αρχαιότεροι απ'όλους που εμφανίστηκαν στην Αίγυπτο το 1400 π.Χ. Μία από τις παλαιότερες συλλογές παραμυθιών έκανε την εμφάνισή της μετά την Αναγέννηση και περιελάμβανε αστεία,αινίγματα και ιστορίες,από τις οποίες οι καλύτερες ήταν παραμύθια. Μετά από έναν αιώνα, γίνεται γνωστό το Πενταήμερον¹ μια συλλογή γραμμένη απο τον Τζιάν-Μπαττίστα Μπαζίλ.

Κάποιες από αυτές τις συλλογές μεταφράστηκαν στα Γαλλικά και αργότερα έγιναν γνωστές χάρις τον Κάρολο Περρώ δίνοντάς τους τον τίτλο «Ιστορίες των Ξωτικών» όπου και αναγνωρίστηκε η συλλογή αυτή ως η πιο δημοφιλέστερη,καθώς εδραίωσε το παραμύθι στην Ευρώπη. Στις ιστορίες του Περρώ² βασίστηκαν στη συνέχεια οι αδερφοι Γκρίμμ στη Γερμανία, η Μαντάμ ντ'Ωνλουά της οποίας οι ιστορίες δημοσιεύτηκαν στο Λονδίνο κ.ά οι ιστορίες των οποίων αποτέλεσαν πεδίο ενδιαφέροντος για πολλούς λαογράφους και ανθρωπολόγους όπως ο Άντριου Λανγκ.

Σήμερα λοιπόν, παρατηρούμε ότι πέρα απο τον ψυχαγωγικό τους χαρακτήρα τα παραμύθια είναι δημοφιλή και για το ανθρωπολογικο, ψυχολογικό και μεταφυσικό τους πλαίσιο. Καταλαβαίνουμε ότι είχαν μεγάλη αξία από παλιά λόγω κάποιων απαγορεύσεων στη διάδοσή τους και διάφορων θρησκευτικών και μαγικών ταμπού που σχετίζονταν με αυτά.³ Τελικα όμως συνειδητοποιούμε ότι ο πιο παραδοσιακός και ο πιο οικείος τρόπος για να διηγηθουμε ένα παραμύθι ,ακόμα και από αναμνήσεις των δικών μας παιδικών χρόνων, είναι το βράδυ δίπλα στο τζάκι, με κλειστές πόρτες και παράθυρα, νιώθοντας αυτή τη γλυκιά θαλπωρή στην αγκαλιά της μητέρας ή του πατέρα παρασυρμένος πια σε έναν ολόδικό σου κόσμο πλασμένο με τη δικη σου φαντασία. Πέρα όμως από την παιδική φαντασία των παιδιών εξάπτεται και η φαντασία των ενηλίκων.Αυτή είναι και η επιτυχία τους σε όλο τον κόσμο εδώ και χιλιάδες χρόνια, να τον διδάσκουν μέσα από τις διάφορες ερμηνείες τους. Παρόλο όμως που τα παραμύθια υπάρχουν από τόσο παλιά σε όλο τον κόσμο, οι εξέλιξεις όλων αυτών των ιστοριών είναι λίγες και παρουσιάζουν μια αξιοπρόσεκτη ομοιότητα από χώρα σε χώρα.

Υποσημειώσεις

1. Ψυχαγωγία Πέντε Ημερών/ Θεωρήθηκε μία από τις καλύτερες συλλογές παραμυθιών γραμμένη σε ναπολιτάνικη διάλεκτο.
2. Οι ιστορίες του Περώ γράφτηκαν πρώτα σε μορφή ποιήματος και ύστερα πεζού λόγου και εξαιτίας του σατηρικού τρόπου που παρουσιάζονταν και του απλοϊκού ηθικού διδάγματος στο τέλος μείωναν τη σημασία των ιστοριών.
3. Στη Βόρεια Αφρική πιστεύεται ότι εκείνος που διηγείται παραμύθια ενώ ο ήλιος λάμπει, κινδυνεύει να χάσει τα μαλλιά του).

2.3 Το παραμύθι μέσα στο χρόνο και η παιδική λογοτεχνία ⁴

Για το παραμύθι, ποτέ ο λόγος δεν είναι επαρκής και δεν τελειώνει, γιατί η συνειδητή ή ασυνειδητή επιστροφή στα παιδικά μας χρόνια, στα χρόνια του πασίχαρου ήλιου, είναι αναδρομή χωρίς τέλος, είναι η αγάπη και η νοσταλγία που έρχονται με τη «γύρη των παραμυθιών» σαν την πρωινή αύρα της θάλασσας, είναι τέλος, μια βαθιά και βαθμιαία μεταλλαγή του ψυχικού μας κόσμου

Το παραμύθι –λαϊκό ή έντεχνο- προσφέρεται για πολλές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες αυτοτελείς ή συναφείς προς ανάλογες της αισθητικής αγωγής. Τέτοιες είναι η αυτοτελής αφήγηση, η διήγηση, η αναδιήγηση, η αναδόμηση, η ανάγνωση, η δραματοποίηση, το κουκλοθέατρο, η εικονογράφηση, οι κατασκευές, η καταγραφή λαϊκών παραμυθιών, οι αγώνες ή γιορτές παραμυθιών κ.ά.

Με το τέλος του 20^{ου} αιώνα αναδύεται μια νέα αρχή για το παραμύθι, τη λειτουργία και την επιβίωσή του. Μπορεί βέβαια να έχασε την πολυτέλεια, δεν έχασε όμως τη δύναμη να γεννά όνειρα, κι αυτό είναι πιο σημαντικό. (Β. Δ. Αναγνωστόπουλος 1997, σελ 11,12,13).

Στην ανάδυση λοιπόν του 21^{ου} αιώνα, η ενασχόληση με τα παραμύθια αποκτά επίκαιρο χαρακτήρα. Αυτό προκύπτει από την αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος που εκδηλώνεται από πολλές πλευρές.

Οι καλαίσθητες και προσεγμένες (επαν)εκδόσεις συλλογών παγκόσμιου και εθνικού βεληνεκούς πληθαίνουν συνεχώς, α) κλασικά παραμύθια (του Περώ, των αδελφών Γκριμ, του Άντερσεν, του Ό. Ουάιλντ κ.λπ), β) λαϊκά παραμύθια που έχουν συλλεγεί από διάφορες περιοχές μιας χώρας – και της χώρας μας αντίστοιχα- ή είναι επεξεργασμένα, ώστε να είναι προσιτά στα παιδιά- αναγνώστες από γλωσσική άποψη, και γ) ενυπόγραφων παραμυθιών από άλλες χώρες του κόσμου.

Όσον αφορά τη θεωρητική προσέγγιση του χώρου και εκεί παρουσιάζεται η ίδια κινητικότητα. Μελέτες και μεταφράσεις θεωρητικών έργων φωτίζουν το μαγικό και αξεπέραστο κόσμο των παραμυθιών, που εξακολουθεί να μαγεύει και να επηρεάζει παιδιά και μεγάλους σ'όλα τα μήκη και τα πλάτη.

Το παραμύθι λειτουργεί ως ευεργετικό άκουσμα (παραμυθία, παρηγορία) μικρών και μεγάλων εδώ και πολλά χρόνια, κυρίως τους νεότερους χρόνους (19^ο και αργότερα). Η πορεία του παραμυθιού μέσα στο χρόνο αποτελεί μια γοητευτική περιπέτεια, αν λάβουμε υπόψη την ανθρωπολογική διάσταση του θέματος και τη σύνδεση που έχει με την παιδική λογοτεχνία και μάλιστα με τα πρώτα ακούσματα και βιβλία των παιδιών. Η διαπλοκή του παραμυθιού στην αγωγή και εξέλιξη του παιδιού, μας παρακινεί ώστε να ανακαλέσει ο καθένας στη μνήμη του τα παιδικά του βιώματα.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Μιχάλη Μερακλή, είναι το «αρχαιότερο διασωμένο είδος αφήγησης» (Γ.Μερακλής,1993), πράγμα που σημαίνει ότι κατά την πρωτόγονη εποχή της ανθρωπότητας αυτό υπήρξε η καλύτερη, έκφραση της ζωής και των μυστηρίων της. Είναι φανερό, πως τα θαυμαστά πλάσματα της φαντασίας που δημιούργησε ο λαός προκειμένου να ερμηνεύσει και να εξευμενίσει τις αόρατες φυσικές δυνάμεις, προέρχονται από αυτή τη σκοτεινή και δυσδιάγνωστη περίοδο. Ο ανιμισμός του πρωτόγονου έδωσε μορφή και υπόσταση στα φυσικά φαινόμενα πλάθοντας θεούς και ημίθεους, μάγους και μάγισσες, πρίγκιπες και πριγκίπισσες, δράκους και νεράϊδες.

Με την πάροδο του χρόνου, έχουν διατυπωθεί ποικίλες θεωρίες που προβάλλουν την ιστορική εξέλιξη του παραμυθιού. Αξίζει να αναφερθεί πως για πολύ καιρό το παραμύθι αποτελούσε μια ασήμαντη διήγηση, η οποία δεν ενδιέφερε πολύ κόσμο. Κανείς δεν ενδιαφερόταν να μάθει για την ιστορία του παραμυθιού, για το πώς ξεκίνησε, το πώς διαδόθηκε και πώς διατηρήθηκε μέσα στους αιώνες. Κομβικό σημείο για την μεταστροφή αυτή και το ενδιαφέρον των ανθρώπων για τα παραμύθια, αποτέλεσε η ενασχόληση των αδελφών Grimm, οι οποίοι συγκέντρωσαν τα λαϊκά παραμύθια της Γερμανίας σε δύο τόμους. Οι συλλογές αυτές, εκτός του ότι αποτέλεσαν ένα σημαντικό κομμάτι της ιστορίας των παραμυθιών, αφού συγκεντρώθηκαν με μεγάλη προσπάθεια από τους αδελφούς Grimm, επιπλέον προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την καταγωγή των παραμυθιών.

Πέρα από τις θεωρίες (μονογενετικές, πολυγενετικές) που διατύπωσαν οι αδελφοί Γκριμ και ανάλογες ερμηνείες, σήμερα είναι αποδεκτές κάποιες βασικές αρχές: τα παραμύθια των λαών μοιάζουν μεταξύ τους, ανάγονται σε αρχέγονους πολιτισμούς, είναι

φανταστικές διηγήσεις έξω από τόπο και χρόνο, πολλά στοιχεία παραμυθιακά έχουν την πηγή και στον κόσμο του ονείρου και η διάδοση από λαό σε λαό ήταν αρχικά προφορική.

Η διάδοση του παραμυθιού έως τον 12^ο αι. είναι προφορική και με την τυπογραφία άρχισε να δημιουργείται γραπτή παράδοση. Ήδη το 16^ο αι. τυπώνονται στην Αγγλία οι μύθοι του Αισώπου, τα Ομηρικά έπη, οι ιστορίες του βασιλιά Αρθούρου και στην Ιταλία οι συγγραφείς στρέφονται προς τη λαϊκή παράδοση και το λαϊκό παραμύθι. Η ουσιαστική κίνηση γύρω από το παραμύθι στην Ευρώπη ξεκινά το 17^ο αι. και κορυφώνεται το 19^ο αι. σχεδόν σε όλες τις χώρες. Η κίνηση αυτή ωστόσο, συνδέεται άρρηκτα με τα νέα κοινωνικά, πολιτικά και πνευματικά ρεύματα που επικράτησαν τότε, όπως η Αναγέννηση, ο Διαφωτισμός, ο Γερμανικός Ρομαντισμός.⁵

Η πρώτη συλλογή και δημοσίευση λαϊκών παραμυθιών με θαυμάσιες ξυλογραφίες, που έγινε από τον Γάλλο Charles Perrault (1628-1703), είναι τα *Παραμύθια της μαμάς χήνας* (1697). Η συλλογή περιλαμβάνει παραμύθια τα οποία μεταφράστηκαν σε όλες τις γλώσσες και κράτησαν συντροφιά σε όλα τα παιδιά της γης επί αιώνες. Είναι τα γνωστά: *ο Κοντορεβιθούλης, η Κοκκινσκορφίτσα, η Κοιμωμένη του δάσους κ.ά.*

Με τον Hans Cristian Andersen (1805-1875) ενισχύθηκε το παραμύθι όχι μόνο στην ευρωπαϊκή ήπειρο αλλά σε όλο τον κόσμο. Τα *Παραμύθια για παιδιά* (1835-37) έχουν μεταφραστεί σε περισσότερες από ενενήντα γλώσσες. Ο Andersen είχε αυτή τη μυστική ικανότητα να μιλάει και να τον ακούνε μικροί και μεγάλοι: «Παίρνω μια ιδέα – έγραφε στο φίλο του ποιητή B.S.Ingerman- που ταιριάζει σε μεγάλους και την αναπτύσσω για τους μικρούς, χωρίς να ξεχάσω ποτέ πως με ακούν και οι γονείς τους και πως πρέπει να προσφέρω και σε αυτούς αφορμή για σκέψεις».⁶

Στην ελληνική γλώσσα μεταφράστηκαν για πρώτη φορά το 1873 από τον Δημ.Βικέλα και είναι πασίγνωστα τα παραμύθια *Το μολυβένιο στρατιωτάκι, Το μπαούλο που πετάει, Το ασχημόπαπο, Το κοριτσάκι με τα σπέρτα, κ.ά*

Αιώνας του ελληνικού παραμυθιού μπορεί να θεωρηθεί ο 20^{ος} αι.⁷ . Γίνονται συστηματικές μελέτες από τους λαογράφους Ν. Πολίτη, Στιλπ. Κυριακίδη, Γ. Μέγα, Γ. Σπυριδάκη, Δ. Λουκάτο, Δ. Οικονομίδη, Μ.Γ. Μερακλή κ.ά. (Αυδίκος,1997)

Το παραμύθι, ήταν το κύριο ψυχαγωγικό μέσο της μικρής ή μεγάλης κοινότητας των ανθρώπων. Σήμερα οι γνήσιοι παραμυθάδες σπανίζουν, οι συνθήκες ζωής άλλαξαν και ο σχετικός ρόλος του παππού και της γιαγιάς πέρασε κυρίως στη δικαιοδοσία

του έντυπου και ηλεκτρονικού μέσου, του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης, του εικονογραφημένου βιβλίου και του Η/Υ.⁸

Πάντοτε υπήρξε αγαπητό άκουσμα των παιδιών και παράλληλα ασφαλής τρόπος διαπαιδαγώγησης της νεολαίας κυρίως τους νεότερους χρόνους, όταν άρχισαν να εκδίδονται βιβλία για παιδιά, έγινε έντονη στροφή προς τη λογοτεχνία. Όπως έχει επισημανθεί, το λαϊκό και το έντεχνο παραμύθι συνοδοιπορούν ήδη από την εποχή της Αναγέννησης και κυρίως από τον 16^ο και 17^ο αι. Και φαίνεται ότι γενικά το παραμύθι γοήτευε όχι μόνο ένα αγροτικό κοινό αλλά και ένα αστικό κοινό, «εισδύοντας όχι απλώς στις πόλεις αλλά και στα σαλόνια της αριστοκρατίας».¹¹

Το παραμύθι σήμερα αποτελεί είδος της παιδικής λογοτεχνίας. Η «αποπαίδωση», για την οποία κάνει λόγο ο Στίλπ. Κυριακίδης, είναι μια πραγματικότητα. Ήδη από τον 19^ο αι. το παραμύθι γίνεται παιδικό.¹² Ως ψυχαγωγικό αφήγημα μικρών και μεγάλων, ηλικιωμένων και μη, με το πέρασμα των χρόνων και την αλλαγή συνθηκών ζωής δεν «εξέπεσε» στον κόσμο των παιδιών, απλώς αγαπήθηκε περισσότερο από τα παιδιά και το έκαναν κτήμα τους.

Η ένσταση ότι το παραμύθι «δεν είναι ασφαλώς είδος της παιδικής λογοτεχνίας» δεν αναιρεί την πραγματικότητα, που επιβάλλει «νόμους» και καθορίζει «στάσεις». Και η πραγματικότητα έτσι όπως καταγράφεται σήμερα, έχει επιβάλει το παραμύθι ως απόλυτο ανάγνωσμα μόνο των παιδιών. Είναι λοιπόν προφανές, ότι ο μόνος χώρος που θα διασώσει το λαϊκό παραμύθι (και γενικότερα τον αφηγηματικό λόγο) είναι πρωτίστως το νηπιαγωγείο και δευτερευόντως το δημοτικό σχολείο. Άλλωστε στην παιδική λογοτεχνία ανήκουν από τα λαϊκά παραμύθια μόνο όσα λέγονται ή μπορεί να λέγονται σε παιδιά. Έξω από αυτή τη λειτουργία παραμένει ασφαλώς μεγάλος αριθμός από λαϊκά παραμύθια, στα οποία δεν παρατηρήθηκε μετακύλιση προς το νεανικό κοινό.

Στην κατηγορία του παιδικού παραμυθιού υπάγονται όχι μόνο λαϊκά παραμύθια (παραμύθια με ζώα, διηγηματικά, ευτράπελες ιστορίες) αλλά και τα παραμύθια των λογοτεχνών, τα επώνυμα ή «έντεχνα», ιστορίες παραμυθιακές, φανταστικές, ταξιδιωτικές, νουβέλες διαστημικές, επιστημονικής φαντασίας, αφηγήματα, κόμικ κτλ. Στα παιδιά της προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας αρέσουν οι μύθοι και τα παραμύθια για ζώα και για πράγματα κοντινά, ιστοριούλες με πουλιά, δέντρα, λουλούδια, κλιμακωτά παραμύθια, αστεία παραμύθια, ιστορίες του αστικού χώρου κ.ά.

Το λαϊκό και έντεχνο παραμύθι λοιπόν, παραμένει ισχυρό μέσο ψυχαγωγίας αλλά και διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

Υποσημειώσεις

4) Εισήγηση στο 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Εξέλιξης, Ανάπτυξης και Αγωγής του παιδιού, Αθήνα 3-4-5 Μαρτίου 1995

5) Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας- Α' Ανιχνεύσεις*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα, β' έκδ. 1997, σελ. 65-76, Μ. Γ. Μερακλής, «Λαϊκό και έντεχνο παραμύθι», *Ανθρωποθεωρία*, 1 (1991), σ. 55-64.

6) Μυρτώ Γεωργίου-Νίλσεν, *Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας Άντερσεν*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994, σ. 11 κ.ε.

7) Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο 1945-1948*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1991, σ. 78 κ.ε.

8) Βλ. Πρακτικά Συνεδρίου «Λαϊκό Παραμύθι και Παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, επίσης Μαρούλα Κλιάφα, «Οι λαϊκοί παραμυθάδες και η επιβίωση του παραμυθιού ως τις μέρες μας», περ. Διαβάζω, αρ. 230/1985, σελ 45-49. Δ. Β. Οικονομίδης, «Το παραμύθι και ο παραμυθάς εν Ελλάδι», περ. Λαογραφία, τόμ. ΛΑ' (31), Αθήνα 1978, σελ. 29-42 κ.ά.

9) Μερακλής Μ. Γ., Λαϊκό και έντεχνο παραμύθι

10) Πρώτοι ονόμασαν τα παραμύθια «παιδικά» (Kindermärchen) οι αδελφοί Γκριμ, πρβλ. Παραμύθια για τα παιδιά και το σπίτι, (Kinder-und Hausmärchen, 2 τόμοι, 1812 και 1815).

2.4 Τα είδη του παραμυθιού

Τα στοιχεία που απαρτίζουν τα παραμύθια είναι κυρίως:

- Εθνολογικά, όπως αρπαγή γυναικών, ανθρωποφαγίες κτλ, που μας φέρνουν πίσω, σε πρωτόγονες καταστάσεις της ανθρωπότητας. Σχετικές απηγήσεις βρίσκουμε και στη μυθολογία, όπως π.χ. είναι η "Θυσία της Ιφιγένειας", "Ο μύθος του Μινώταυρου" κ.ά.
- Μυθολογικά, δηλ. δοξασίες για τον ήλιο, το φεγγάρι, τους δαίμονες, τους δράκους, τον "Κάτω Κόσμο" κ.ά.
- Μαγικά, όπως μεταμορφώσεις, επενέργεια φίλτρων και βοτάνων κ.ά.
- Ονειρικά, όπως αγωνιώδεις περιπέτειες και καταδιώξεις, πετάγματα στον αέρα, ατέλειωτα ταξίδια κ.ά.
- Λαϊκές αντιλήψεις στις διάφορες εποχές για την έννοια της παλικαριάς ή της δειλίας, της εξυπνάδας ή της κουταμάρας, της καλοσύνης ή της κακίας.
- Στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και των κοινωνικών και πολιτικών δομών της κάθε εποχής και του κάθε τόπου.

Σύμφωνα με αυτά, τα παραμύθια διακρίνονται σε:

- Διεθνή, δηλαδή αυτά που, με κάποιες παραλλαγές, τα συναντάμε σε όλα τα έθνη (π.χ. "Κοντορεβιθούλης", "Σταχτοπούτα" κ.ά.).
- Ανατολίτικα (π.χ. "Τα παραμύθια της Χαλιμάς" κ.ά.).
- Παραμύθια από την αρχαία ελληνική μυθολογία, που είτε αποτελούν έμμεση διασκευή αρχαίων μύθων είτε τα στοιχεία τους βρίσκονται στην αρχαία ελληνική μυθολογία (π.χ. το παραμύθι του "Λιγούμερου", που αποτελεί απήχηση του αρχαίου μύθου του Μελέαγρου κ.ά.).
- Παραμύθια που προήλθαν από την αποσύνθεση παλιότερων μεσαιωνικών θρύλων, τραγουδιών ή οπαλίων (π.χ. το παραμύθι της "Ηλιογέννητης", της "Μαργαρίνης" κ.ά.). Άλλα έχουν προέλευση το έπος του Διγενή Ακρίτα.
- Τα νεοελληνικά παραμύθια, που πηγάζουν από το νεοελληνικό λαϊκό πολιτισμό.
- Τα παιδικά παραμύθια, που τα περισσότερα τους είναι έντεχνα δημιουργήματα διαφόρων συγγραφέων κι είναι απαλλαγμένα από πιθανές βίαιες κτλ σκηνές ή επεισόδια που είναι πιθανό να υπάρχουν στα άλλα παραμύθια.

Τα παραμύθια απευθύνονται σε μικρούς και μεγάλους και υπάρχουν διάφορα είδη, όπως τα ιστορικά παραμύθια που είναι βασισμένα σε πραγματικά γεγονότα, τα κοινωνικά παραμύθια με κοινωνικά θέματα, τα συμμετοχικά παραμύθια που δημιουργούνται από τον αφηγητή ή και το παιδί. Υπάρχουν επίσης παραμύθια διασκεδαστικά, θερμοπλαστικά, περιγραφικά αλλά υπάρχουν ταυτόχρονα και πολλές παραλλαγές των ίδιων παραμυθιών. Αυτές εξυπηρετούν ανάγκες πολιτιστικές, πολιτισμικές και συνήθειες ανθρώπων σε διαφορετικούς τόπους ή διαφορετικές συνθήκες και κατά καιρούς με χιουμοριστικό χαρακτήρα. Από τα πιο πάνω το είδος παραμυθιού που έχει εξελιχθεί σε πολύ αγαπητό λογοτεχνικό είδος είναι το συμμετοχικό-κοινωνικό παραμύθι. Το παραμύθι αυτό δημιουργείται από τον λέγοντα την ίδια ώρα που το διηγείται και συμμετέχει έτσι και ο ακροατής. Είναι ένα ζωντανό, δυναμικό είδος έκφρασης και συμμετοχής αλλά ταυτόχρονα και δημιουργίας. Αυτό το είδος του παραμυθιού αγαπιέται και επιζητείται από τα παιδιά γιατί είναι το δικό τους παραμύθι. Μια αρκετά ενδιαφέρουσα μορφή του είναι η απόδοση γνωστών παραμυθιών με νέο στυλ, νέα τροπή και εξέλιξη.

Τα παραμύθια χωρίζονται σε κατηγορίες: α) τα μαγικά ή εξωτικά παραμύθια που είναι τα κατ' εξοχήν παραμύθια και αναφέρονται σε δράκους, γίγαντες, μάγισσες κ.λπ., έχουν δηλαδή έντονο το μαγικό στοιχείο β) τα διηγηματικά ή κοσμικά

παραμύθια που κινούνται σε ανθρώπινες κοινωνίες και μοιάζουν με μυθιστορήματα από την πραγματική ζωή γ) τα θρησκευτικά ή συναξάρια που εμπνέονται από τους βίους αγίων και δ) τα ευτράπελα ή σατιρικά που αναφέρονται σε παθήματα κουτών, ξεγελάσματα δράκων κ.λπ.

2.5 Χαρακτηριστικά του παραμυθιού

Αναμφισβήτητα, τα παραμύθια υποδηλώνουν με τον δικό τους γοητευτικό τρόπο πρωταρχικές αλήθειες, που είναι φλέβες ζωής. Και μέσα από αυτόν τον ομιχλώδη κόσμο της φαντασίας κερδίζεται η αλήθεια της ζωής. (Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, 1997)

Τα βασικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού που το διακρίνουν από τα λοιπά είδη του έντεχνου λόγου είναι:

A) Η παγκοσμιότητα του παραμυθιού:

Αποτελεί κοινό κτήμα της ανθρωπότητας και συνάμα εθνικό κτήμα κάθε λαού. Το συναντήσαμε σε πρωτόγονους και σε πολιτισμένους, υπάρχει παντού και ανέκαθεν.

Ένας μεγάλος αριθμός παραμυθιακών τύπων δεν είναι παρά μόνο μετατροπές ενός μικρού αριθμού θεμάτων. Ζευγαρώνουν δηλαδή στο παραμύθι τον εθνικό με το διεθνικό. Είναι ντοκουμέντο ιστορίας, του πολιτισμού, στο οποίο διασώζονται πάμπολλοι θεσμοί, καταστάσεις, αντιλήψεις. Με την αρωγή του φθάνουν ως τους σύγχρονους οι πόθοι, οι φόβοι των προγόνων, οι πανάρχαιες τελετές μύησης, οι σχέσεις τους με τη φύση, τα ιδανικά, οι εξάρσεις των πολιτισμών (Καφαντάρης, 1988).

B) Ο κόσμος του είναι φανταστικός:

Πρόκειται για έναν κόσμο που κινείται στη σφαίρα του ονείρου και του παραλόγου. Δεν υπόκειται σε λογικό έλεγχο, δεν έχει σχέση με την καθημερινή ζωή. Οι φυσικοί νόμοι που ρυθμίζουν τον κόσμο είναι ανίσχυροι ή ανύπαρκτοι. Τα πρόσωπα και οι καταστάσεις έχουν ακραίες διαστάσεις, παρουσιάζονται υπερβολικά ή είναι τελείως όμορφα ή τελείως άσχημα, οι ήρωες πολύ καλοί ή πολύ κακοί, μικροσκοπικοί ή θεόρατοι. Δεν ασχολείται με κοινούς ανθρώπους, του αρέσουν οι άρχοντες, οι βασίλισσες ή οι πολύ φτωχοί που δεν έχουν ούτε τα προς τα ζην.

Ο λόγος, βέβαια, που μεγαλοποιεί τα καλά είναι για να γίνουν καλύτερα ενώ τα κακά για « ν' ανάψει » μέσα στις ψυχές των ανθρώπων την επιθυμία να τα πολεμήσουν (Δερμετζής, 1981).

Ο Γ. Μέγας ισχυρίζεται και επιβεβαιώνει ότι όντως «ο κόσμος του παραμυθιού είναι ιδιόμορφος, φανταστικός, απομακρυσμένος από την πεζότητα. Παρουσιάζει τα γεγονότα όπως τα βλέπει η φαντασία του παιδιού που στερείται την πείρα της ζωής» (Αυδίκος, 1994).

Γ) Στο παραμύθι υπάρχει αυθαιρεσία:

Όλα μπορούν να συμβούν, τίποτα δεν είναι αδύνατο. Ο τόπος και ο χρόνος είναι θαμπά και αόριστα. Όταν το ανθρώπινο μυαλό είναι ανίσχυρο να ξεπεράσει τις δυσκολίες εμφανίζεται η μαγική δύναμη, το θαύμα «σαν από μηχανής θεός». Έτσι το τραπέζι του φτωχού με μια μαγική λέξη ή φράση γεμίζει πλούσια φαγητά, με το κάψιμο μιας τρίχας, ενός φτερού, γκρεμίζοντας τείχη, φυλακές, ανοίγουν βαριές πόρτες, καταφθάνουν σ' επικουρία του ήρωα ζώα, πουλιά, δράκοι, νεράιδες, φτερωτά όντα. Τα πάντα είναι δυνατόν να μεταμορφωθούν. Οι άνθρωποι μπορούν να γίνουν ζώα ή αντικείμενα, τα ζώα μιλούν, παντρεύονται. Παρατηρούμε μια κατάργηση της διαχωριστικής γραμμής ανάμεσα στο υπερφυσικό και το πραγματικό που τώρα συνυπάρχουν και συσχετίζονται σαν κάτι το απόλυτα συνηθισμένο.

Τέλος τα μέσα που επιστρατεύει ο ήρωας για την επιτυχία είναι ηθικά και ανήθικα, οι πράξεις του πολλές φορές φρικιαστικές (για παράδειγμα, σφαγές, τύφλωση αδερφών, κ.ά.) (Καφαντάρης, 1988 και Σακελλαρίου, 1982).

Δ) Έχει τη μοναδική ιδιότητα να μεταβάλλει το εσωτερικό σε εξωτερικό «να βγάξει προς τα έξω τις ψυχικές καταστάσεις» (Carl Spitteler):

Ο Luthi επιχειρεί και κατορθώνει να αποδείξει την άποψη δίνοντας σαν παράδειγμα την περίπτωση του φιλεύσπλαχου παιδιού που το παραμύθι αποφεύγει να το χαρακτηρίσει ευσπλαχνικό, φιλόανθρωπο, απλά αναφέρει ότι μοιράζεται το ψωμί του με τους φτωχούς. Δίνει μια πράξη, μια ενέργεια (Λουκάτος, 1988).

Ο Μερακλής επικροτεί τη συγκεκριμένη θέση, λέγοντας ότι οι ήρωες αποδίδουν τα συναισθήματά τους, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, εκφράζουν τον εσωτερικό τους κόσμο με δράση. Ο ήρωας αποφεύγει ν' αφηγηθεί τον έρωτά του, την αγάπη, τον πόνο και τον πόθο του για την αγαπημένη του, αλλά θα τα εκφράσει με αδιάκοπο εξαντλητικό αγώνα για την κατάκτηση της. Η κακιά μητριά ποτέ δεν θα εξομολογήσει τα κατώτερα συναισθήματά της (ζήλια, μοχθηρία) για την όμορφη κόρη, προτιμά να καταστρώσει πανούργα σχέδια με στόχο την εξόντωσή της.

Αντιλαμβανόμαστε τελικά ότι πρόκειται για μια διαδικασία παρουσίασης της αντικειμενικότητας του υποκειμενικού κόσμου (Αυδίκος, 1994).

Ε) Το παραμύθι ξεχωρίζει για την απλότητα και τη λιτότητα του:

Δεν αφιερώνει χρόνο σε λεπτομερείς περιγραφές προσώπων ή πραγμάτων. Ένας σύντομος χαρακτήρας αρκεί, για παράδειγμα, γέρο- βασιλιάς, άσχημη κόρη. Το όνομα του κεντρικού ήρωα σπάνια αναφέρεται, είναι κυρίως συμβολικά πλασμένο 48 ώστε να εκφράζει τον ψυχικό του κόσμο ή περιγραφικά δίνοντας τα εξωτερικά του αφύσικα γνωρίσματα(για παράδειγμα, Χιονάτη, Τριανταφυλλένια κ. ά.)

Στ) Η αρχή και το τέλος του παραμυθιού είναι όμοια και ήρεμης υφής:

Απόδειξη αυτού του χαρακτηριστικού είναι το εισαγωγικό και το καταληκτικό μοτίβο: ‘ Μια φορά κι έναν καιρό... και ζήσαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα’’. Οι φράσεις αυτές λειτουργούν στη διαδικασία της καλλιτεχνικής εκτέλεσης όπως το παραβάν του καραγκιόζη (Αυδίκος, 1994).

Μολονότι το ξεκίνημα και το τέλος του παραμυθιού είναι χαμηλών τόνων αντίθετα κατά την εξέλιξη της υπόθεσης καθώς αναπτύσσεται και κορυφώνεται η δράση του ήρωα δημιουργείται ανησυχία, ένταση, αγωνία για την τύχη του. Όλα αυτά φυσικά προς το τέλος του παραμυθιού θα εκτονωθούν γιατί ο ήρωας θα νικήσει, η πάλη του με τις αντίξοες συνθήκες θα στεφθεί με επιτυχία τότε ακριβώς ο ακροατής και ο αφηγητής θα ανακουφιστούν, θα χαλαρώσουν, θα λυτρωθούν.

Η λήξη του παραμυθιού είναι πάντοτε ο θρίαμβος της δικαιοσύνης, της ηθικής ομορφιάς.

Ζ) Τα χρώματα που κυριαρχούν στο παραμύθι:

Το ασημί, το χρυσαφί, το μαύρο, το άσπρο, το κόκκινο. Δεν έχουν καμία θέση αποχρώσεις ή συμπληρωματικά χρώματα. Ακόμα οι κυριότεροι αριθμοί που χρησιμοποιεί είναι: το 3, 7, 12, 40, 100 ενώ τα αντικείμενα είναι κυρίως κατασκευασμένα από μέταλλο ή ορυκτό (για παράδειγμα, μάρμαρο, πέτρα, ασήμι, χρυσάφι). Επιπλέον και τα έμβια όντα ή πράγματα είναι από μέταλλο, για παράδειγμα, ένα δάκτυλο, ολόκληρα σώματα, γυάλινα δάση, γυάλινοι πύργοι. Επίσης οι πολύτιμοι λίθοι που συνήθως χαρίζονται στις όμορφες είναι διαμάντια και μαργαριτάρια (Μερακλής, 1988 και Λουκάτος, 1988).

Η) Σκοπός του παραμυθιού είναι η ψυχαγωγία, (αγωγή + ψυχή = αγωγή της ψυχής):

Επιδιώκει να διασκεδάσει τον άνθρωπο απομακρύνοντάς τον έστω και προσωρινά από τις «συμπληγάδες» της ζωής. Είναι μια νότα ικανοποίησης που θέλει να τον βοηθήσει να αμυνθεί, να αντέξει τις κακουχίες της καθημερινότητας που αλύπητα τον καταπονούν εμφυσώντας του θάρρος και αισιοδοξία. Μοιάζει σαν ένα όχημα απόδρασης από την σκληρή πραγματικότητα στους μαγικούς κόσμους της φαντασίας. Την αλήθεια αυτή την επιβεβαιώνει και ο Γ. Μέγας που σημειώνει ότι «τα παραμύθια αποσκοπούν στο να τέρψουν τον ακροατή» (Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, 1995).

Πέρα, όμως, από την αγωγή και την ευφορία του ψυχικού γίνεσθαι το παραμύθι επιτυγχάνει κι άλλον έναν σκοπό εξίσου σημαντικό: διδάσκει και συμβουλεύει μέσα από τα κατορθώματα και τα παθήματα των προσώπων εφόσον γίνονται παραδείγματα μίμησης ή αποφυγής (Αναγνωστόπουλος, 1988).

«Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι το 1908 ο Δανός λαογράφος Άξελ Όλρικ (Axel Olrik) κατέληξε στην επισήμανση κάποιων αφηγηματικών αρχών για το παραμύθι, τους αποκαλούμενους επικούς νόμους:

1. Ένα παραμύθι δεν ξεκινά με το σπουδαιότερο σημείο της δράσης και δεν τελειώνει απότομα. Προηγείται μια ήρεμη εισαγωγή, ενώ η ιστορία συνεχίζεται και μετά την κορύφωση, για να κλείσει τον κύκλο σε ένα σημείο ηρεμίας και σταθερότητας.

2. Οι επαναλήψεις είναι συχνές, όχι μόνο για να δώσουν ένταση στην πλοκή, αλλά και για να προσδώσουν όγκο στην ιστορία.

3. Την ίδια στιγμή, παρόντα στο ίδιο επεισόδιο βρίσκονται συνήθως μόνο δύο πρόσωπα.

4. Οι αντίθετοι χαρακτήρες βρίσκονται αντιμέτωποι.

5. Αν εμφανίζονται στον ίδιο ρόλο δύο πρόσωπα, πρόκειται για μικρούς και αδύνατους. Συχνά είναι δίδυμοι και όταν δυναμώσουν γίνονται συχνά ανταγωνιστές.

6. Ο χειρότερος ή πλέον αδύναμος μιας ομάδας αποδεικνύεται στο τέλος ο καλύτερος.

7. Οι χαρακτηρισμοί είναι απλοί: αναφέρονται μόνο οι ιδιότητες που έχουν άμεση σχέση με την υπόθεση. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη για τη ζωή των προσώπων εκτός πλοκής,

8. Η πλοκή είναι απλή και λέγεται μία ιστορία τη φορά. Όταν εκτυλίσσονται παράλληλα δύο ή περισσότερα επεισόδια, τότε πρόκειται για λόγιο προϊόν.

9. Όλα θίγονται με τον απλούστερο δυνατό τρόπο. Παρόμοια αντικείμενα περιγράφονται όσο γίνεται πιο όμοια. Η ποικιλομορφία δεν επιχειρείται καν

2.6 Χαρακτηριστικά λαϊκού παραμυθιού

Τα λαϊκά παραμύθια είναι η πιο πηγαία γλωσσική και λογοτεχνική παραγωγή ενός λαού, που καθρεφτίζουν την πνευματικότητα και την κοινωνική ζωή του και κατέχουν σημαντική θέση στη Λαογραφία. Αποτελούν αυθόρμητη και βασική πνευματική εκδήλωση του λαού, την πιο γνήσια έκφρασή του και έχουν παγκόσμιο και καθολικό χαρακτήρα. Ωστόσο, παρατηρούνται παραλλαγές από λαό σε λαό και από τόπο σε τόπο, οι οποίες είναι και αναπόφευκτες, καθώς η μετάδοση των λαϊκών παραμυθιών υπήρξε αποκλειστικά προφορική. Τα λαϊκά παραμύθια αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, προκαλούν ενδιαφέρον σε όλους, μικρούς και μεγάλους και χωρίζονται σε γνήσια λαϊκά και σε διασκευασμένα λαϊκά παραμύθια.¹¹

Οι διασκευές είναι μια απαραίτητη και θετική επέμβαση στο περιεχόμενο και τη μορφή των λαϊκών παραμυθιών, με στόχο να τα καταστήσουν παιδικό ανάγνωσμα, να γίνουν πιο προσιτά στα παιδιά από γλωσσική και παιδαγωγική σκοπιά. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1999) Επεμβαίνουν στην έκταση του παραμυθιού, παραλείπονται οι σκηνές βίας, αποφεύγονται οι χυδαιότητες, η αφήγηση είναι λιτή και κατανοητή, αλλάζει ο τίτλος του παραμυθιού, αποχρωματίζονται ήρωες, μυθικά τέρατα κ.ά. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1991) Γιατί τα παραμύθια που είναι απλά, απαλλαγμένα από βιαιότητες και έχουν πρωταγωνιστές ζώα και πουλιά αρέσουν περισσότερο. Το ίδιο ισχύει και για τα αστεία και μαγικά παραμύθια. Οι διασκευές πάντως απαιτούν εξάσκηση, γνώση και υπευθυνότητα τόσο ως προς το έργο που κάποιος διασκευάζει όσο και ως προς τους μικρούς αναγνώστες. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1999)

Τα παραμύθια επομένως πριν γίνουν αποκλειστικά παιδικό ανάγνωσμα, προορίζονταν αρχικά για τους μεγάλους. Αναμφίβολα, αποτελούν τα πιο κατάλληλα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά, γιατί σαγηνεύουν και εκφράζουν την ψυχή τους. Ταξιδεύουν τους αναγνώστες τους σε φανταστικούς κόσμους, δίνουν ψυχή στα άψυχα, μιλούν για ανθρώπινες σχέσεις, είναι διαχρονικά, αλληγορικά και επαναφέρουν πάντα την ηθική τάξη των πραγμάτων. Οι ήρωές τους είναι συνήθως άνθρωποι (βασιλιάδες, βασίλισσες, νεράιδες, μάγισσες, νάνοι, γίγαντες κ.ά.), ζώα, πουλιά, δέντρα και φανταστικά όντα και τα παραμύθια δίνουν τις περισσότερες φορές ένα μήνυμα ζωής και αγάπης. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1991)

Ακόμα, τα παραμύθια, διέσωσαν και διέδωσαν ως τις μέρες μας οι παραμυθάδες και οι παραμυθούδες και αργότερα ασφαλώς οι λαογράφοι που τα κατέγραψαν.

Οι λαϊκοί αφηγητές , αυτοί οι αληθινοί τεχνίτες του λαϊκού λόγου , ήταν κατά κανόνα γέροι και γριές στα χωριά , άνθρωποι αγράμματοι , που έκαναν δημόσιες αφηγήσεις στο φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον τους , κάποτε και με αμοιβή (σε είδος π.χ. ρούχα ή τρόφιμα). Γνώριζαν ότι επιτελούν έργο κοινωφελές και χρήσιμο , γι' αυτό αν και είχαν εμπιστοσύνη στο έμφυτο ταλέντο τους , φρόντιζαν πάντα την αφήγησή τους. Δημιουργούσαν μόνο μέσα σε ευχάριστη ατμόσφαιρα που να εμπνέει εμπιστοσύνη.

Ο αφηγητής κάθονταν καλά στη θέση του , συνήθως σε χαμηλό κάθισμα (μπάσι, σκαμνί) , έφτιαχνε τα ρούχα του (το μαντίλι , το σακάκι κ.ά.) , κοίταζε μια φορά το γύρω χώρο και ξεκινούσε τη διήγησή του.¹² Ο λόγος των παραμυθιάδων ήταν κυρίως απλός και ευφρόσυτος , η διάθεση τους φιλική και η σκέψη τους ήρεμη , καθώς κατείχαν τη σοφία της ζωής. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, 1997)

Αυτό το έργο της λαϊκής τέχνης είναι κομμάτι του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο και άνθισε, ικανοποιώντας κάποιες ανάγκες της κοινότητας. Ο τρόπος ψυχαγωγίας των ανθρώπων άλλαξε με την εισβολή της τεχνολογίας. Τώρα υπάρχουν τα Μ.Μ.Ε. , το ραδιόφωνο και η τηλεόραση , υπάρχει το τηλέφωνο και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές , που καθιστούν το άτομο παθητικό δέκτη και καλύπτουν τα διάκενα της μοναξιάς του. Όπως αναφέρει και ο Μ.Γ. Μερακλής «Το παραμύθι διοχετεύθηκε μέσα σε άλλα είδη , τρύπωσε κάτω από άλλες μορφές. Κυρίως στα είδη των κινηματογραφικών φιλμς «γουέστερν» και στα λεγόμενα «αστυνομικά»ή τα «φανταστικά» έργα».¹³ Η αφήγηση περιορίστηκε στα στενά οικογενειακά πλαίσια και οι γνήσιοι παραμυθιάδες συνεχώς λιγοστεύουν και μ' αυτούς σβήνει και η προφορική λαϊκή μας παράδοση , αφού παλαιότερα οι μορφές πολιτισμικής δημιουργίας ήταν κατά βάση προφορικές.

Θα λέγαμε ότι το λαϊκό παραμύθι θεωρείται δημιούργημα του ανώνυμου παραμυθά, είναι ένα έργο συλλογικό , διαχρονικό , μεταφερόμενο ως εμάς με όλες τις πιθανές παραλλαγές του. Είναι μια διήγηση φτιαγμένη με ποιητική φαντασία , προερχόμενη από τον κόσμο του μαγικού και του υπερφυσικού που δεν υπόκειται στους νόμους της λογικής και της πραγματικότητας και την ακούν με ευχαρίστηση μικροί και μεγάλοι , έστω και αν δε τη θεωρούν πιστευτή. Στο παραμύθι υπάρχει ένας κόσμος , όπου όλα τα αδύνατα μπορούν να πραγματοποιηθούν. Οι παραμυθιάδες θέλουν μ' αυτά να ψυχαγωγήσουν τον κόσμο και να τον μεταφέρουν μακριά από τις δυσκολίες και τη σκληρότητα της ζωής.¹⁴

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του λαϊκού παραμυθιού αποτελούν η φαντασία, η μαγεία που κάνει τα αδύνατα δυνατά, το όνειρο, το υπερλογικό (όλα μοιάζουν

λογικά),το υπερχρονικό και υπερτοπικό (το παραμύθι ξεπερνά τα όρια του χρόνου και του χώρου),η παγκοσμιότητά του(το ότι είναι δηλαδή μια διαχρονική και διεθνική φυσιολογία),ο ψυχαγωγικός του χαρακτήρας και η σύγκρουση χαρακτήρων(αντίθετοι πάντα χαρακτήρες π.χ. καλός-κακός, φτωχός-πλούσιος, άσχημος-όμορφος)και καταστάσεων με κυριότερη αυτή του ψέματος με την αλήθεια.

«Η αφήγηση γίνεται ενδιαφέρουσα διότι οι αφηγητές κατέχουν την τεχνική της δομής, τον τρόπο της δόμησης ενός παραμυθιού, αλλά και γιατί χρησιμοποιούν με επιτυχία τα σωστά υφολογικά στοιχεία» (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1997) ,τα γλωσσικά δηλαδή στοιχεία που αφορούν το ύφος, τον τρόπο που μιλάμε, όπως είναι τα επίπεδα αφηγηματικού λόγου, η ηχογλώσσα, η μιμική, τα επιφωνήματα, οι παύσεις, διάλογος, η εκφραστική λιτότητα, η υπερβολή, η αλληγορία, η περιγραφή ηρώων, η περιγραφή τόπων, η ελευθεροστομία, το χιούμορ, οι σκηνές βίας, η χρήση αριθμών, η διάρκεια και η έκταση και η γνωμική διάθεση. Αυτά τα στοιχεία κάνουν πιο αναπαραστατική τη διήγηση και τα έχουν ενστερνισθεί εντελώς αυθόρμητα και ασυναίσθητα οι λαϊκοί παραμυθάδες.

Οι ήρωες περιγράφονται με λιτό τρόπο και γίνεται λόγος για την εξωτερική τους εμφάνιση και όχι για την προσωπικότητά τους. Έτσι απλή και απέριτη είναι και η περιγραφή τόπων, ένα ή δυο επίθετα αρκούν για να χαρακτηρίσουν το χώρο. Ακόμη, οι παραμυθάδες εκφράζονται ελεύθερα και αυθόρμητα, χωρίς αναστολές, όταν δεν παρευρίσκονται παιδιά στην αφήγηση. Το χιούμορ στις αφηγήσεις πηγάζει κυρίως από κάποια γεγονότα που περιγράφονται. Στα λαϊκά παραμύθια συναντούμε και βιαιότητες και θηριωδίες, στο τέλος όμως πάντα δικαιώνεται ο καλός και τιμωρείται ο κακός. Η ηλικία των ηρώων αναφέρεται όταν αυτοί είναι παιδιά, έφηβοι ή γέροι και χρησιμοποιούνται πάντα οι μονοί αριθμοί(το 3,το 5 και το 7 π.χ «Τα επτά κατσικάκια»,«Τα τρία γουρουνάκια»)και το 40 π.χ.40 δράκοι. Η διάρκεια και η έκταση ενός παραμυθιού εξαρτάται από την ώρα, το χρόνο αφήγησης, τον τύπο του αφηγήματος και τη διάθεση του αφηγητή και των ακροατών του. Ο παραμυθιάς συντομεύει ή επεκτείνει τη διήγηση ανάλογα με τα μηνύματα που προσλαμβάνει από το κοινό του. Τέλος, παρατηρούμε και μια γνωμική διάθεση εκ μέρους του αφηγητή, ο οποίος παρεμβάλλει γνώμες δικές του ή αποφθέγματα λαϊκής σοφίας. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1997)

Όσον αφορά τη διάρθρωση, τα δομικά δηλαδή στοιχεία του παραμυθιού, αυτά είναι η δομή του, η αρχή του, οι παρεμβολές, η περιπέτεια, οι επαναλήψεις, τα κοινά μοτίβα, οι μεταμορφώσεις, η αναγνώριση και το τέλος του παραμυθιού. Σχετικά με τη δομή,

το παραμύθι πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος και το κύριο μέρος του αποτελείται από τρία κατά κανόνα επεισόδια(μοτίβα). Κάθε επεισόδιο περιέχει λεπτομέρειες, επαναλήψεις και περιπέτειες για τον ήρωα. Ο παραμυθός δηλώνει την έναρξη του παραμυθιού με την κλασική φράση «Μια φορά και έναν καιρό» ή έμμετρα π.χ. «Κόκκινη κλωστή δεμένη στην ανέμη τυλιγμένη δώσ' της κλότσο να γυρίσει παραμύθι ν' αρχινήσει και την καλή σας συντροφιά να την καλησπερίσει» ή «Παραμύθι μύθι μύθι το κουκί και το ρεβίθι». Κάθεται σε χαμηλό κάθισμα και η φωνή του είναι σιγανή και υποβλητική για να δημιουργήσει την κατάλληλη ατμόσφαιρα. Ο παραμυθός επίσης παρεμβαίνει στη διήγηση με κάθε τρόπο, προκειμένου να εξηγήσει, να πει τη γνώμη του και να κάνει κριτική.

Η περιπέτεια αποτελεί συχνό δομικό στοιχείο των παραμυθιών, που συνδέεται με την τύχη του ήρωα, ο οποίος έχει να αντιμετωπίσει πολλές δοκιμασίες. Στο παραμύθι έχουμε και επαναλήψεις π.χ. λογότυποι, αινίγματα, κυρίως σκόπιμες για να τονιστούν και να αφομοιωθούν καλύτερα κάποια σημεία. Συναντούμε επίσης και κοινά μοτίβα με άλλες ιστορίες, με τη μυθολογία και με αρχαιοελληνικές αφηγήσεις (π.χ. η έκθεση βρέφους στο ποτάμι) και έχουμε και μεταμορφώσεις, λόγου χάρη ανθρώπου σε ζώο, πουλί, ψάρι, μυθικό τέρας (όπως ο πρίγκιπας που είχε γίνει βάτραχος). Ακόμη, ένα άλλο δομικό στοιχείο είναι η αναγνώριση, η οποία συμβαίνει όταν εμφανίζονται κάποια σημάδια (π.χ. ένα αντικείμενο) ή εξωτερικά χαρακτηριστικά. Στα μαγικά παραμύθια η αναγνώριση γίνεται από μαγικά λόγια ή μαγικά αντικείμενα. Το τέλος των παραμυθιών είναι πάντα ευχάριστο και αισιόδοξο, επέρχεται συνεπώς η αριστοτελική «κάθαρση» της αρχαίας τραγωδίας και το παραμύθι κλείνει κυρίως με τη φράση «Κι έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα». Αυτή η κατακλείδα είναι σκόπιμη, γιατί το παραμύθι επιδιώκει να καλλιεργήσει στα παιδιά το όνειρο, τη φαντασία, την ελπίδα, την πίστη στο «καλό» και τη νίκη του. Για τις δυσκολίες και τα εμπόδια που υπάρχουν στη ζωή μιλούμε μέσα στο παραμύθι και όχι στο τέλος. Το τέλος είναι χαρούμενο, οι καλοί δικαιώνονται και ισχύει η ισορροπία και η ηθική τάξη των πραγμάτων. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1997)

Δε θα έπρεπε ωστόσο να παραλείψουμε ότι έχει ασκηθεί κριτική στα λαϊκά παραμύθια αναφορικά με το περιεχόμενό τους. Και αυτό για πολλούς λόγους, γιατί σήμερα έχουν διαφοροποιηθεί οι κοινωνικές συνιστώσες, η δομή της κοινωνίας, οι βασιλιάδες και οι άρχοντες που συμβολίζουν την εξουσία αποτελούν αναχρονιστικά πρότυπα για την εποχή μας και οι ήρωες, κόσμος και τα θέματα των παραμυθιών δεν έχουν καμιά σχέση με τη σύγχρονη πραγματικότητα της ζωής, με αποτέλεσμα να δίνουν μια παραμορφωτική εικόνα του κόσμου, να αποπροσανατολίζουν το παιδί, να μη το βοηθούν να

αντιμετωπίσει τις διάφορες δυσκολίες του και να το οδηγούν στο άγχος, το παράλογο και την υπερβολή.

Επιπλέον, τα παραμύθια έχουν κατηγορηθεί ότι προκαλούν φοβίες στα παιδιά (το παραμύθι π.χ. «Χάνσελ και Γκρέτελ» που εγκαταλείπουν οι γονείς τα παιδιά τους στο δάσος), ότι περιέχουν σκληρότητες που είναι ακατάλληλες για παιδιά, ότι κάνουν λόγο για κοινωνική διαστρωμάτωση και διακρίσεις (άρχοντες-δούλοι, φτωχοί-πλούσιοι) και ότι ενισχύουν τη δημιουργία προκαταλήψεων και στερεότυπων, αφού παρουσιάζουν πάντα π.χ. τη μητριά σαν μια κακή γυναίκα, τον άντρα σαν γενναίο πολεμιστή και τη γυναίκα σαν πεντάμορφη κ.ά.

Υποσημειώσεις

11.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο(1945-1958),εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991,σελ.81.Σχετικά με τις παραλλαγές, Μ.Γ. Μερρακλής στο βιβλίο του «Τα παραμύθια μας» εκδ. Κωνσταντινίδη , Θεσσαλονίκη 1973,σελ.50 σημειώνει την ομοιότητα που υπάρχει ουσιαστικά στις διηγήσεις παρά τις μικρές ή μεγάλες φαινομενικά παραλλαγές και λέει ότι αυτή «οφείλεται, σύμφωνα με τη θεωρία της πολυγενεσίας, στην ίδια την ψυχή του ανθρώπου, η οποία, στις βασικές ιδιότητές της, δε διαφέρει από λαό σε λαό, είναι η ίδια στα διάφορα γεωγραφικά πλάτη και μήκη του πλανήτη μας».

12.Αναγνωστόπουλος Βασίλης: Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997,σελ.25.Για τους παραμυθάδες κάνει λόγο και Δημήτριος Λουκάτος στο βιβλίο της Κούλας Κουλουμπή- Παπαπετροπούλου«Η τέχνη της αφήγησης» , εκδ. Πατάκη , Αθήνα 1997,σελ. 18:«Μπροστά πάντα σ'ένα ακροατήριο που του υπολογίζεται σοβαρά η πνευματική κρίση, το γλωσσικό αισθητήριο και η πολιτιστική πείρα , ο λαϊκός αφηγητής είναι υποχρεωμένος να φροντίσει το θέμα του, να φτιάξει το λόγο του και να πετύχει τη συγκίνηση , διδακτική ή ψυχαγωγική , που επιδιώκει». Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly 18/04/2017 20:50:15 EEST - 94.66.222.57 23

13. Μερρακλής Μ.Γ.: Τα παραμύθια μας, εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1973,σελ.42.

14. Μερρακλής Μ.Γ.: Τα παραμύθια μας , ό.π.,σελ.15-17. Στο ίδιο θέμα αναφέρεται και Αντώνης Δελώνης στο βιβλίο του «Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο»,εκδ. Σύγχρονο Σχολείο, Αθήνα 1991,σελ.62-63,όπου λέει ότι συμφωνεί με τη διάκριση που κάνει Δημήτριος Λουκάτος στα παραμύθια σε:«Μαγικά(ή ξωτικά) , σε διηγηματικά (ή περιπέτειας),σε θρησκευοθεματικά(ή συναξαρικά δηλαδή βίοι αγίων) , σε συμβουλευτικά(και διδακτικά),σε ευτράπελα (αστεία ή και περιπαικτικά),σε αινιγματικά, κλιμακωτά, νοηματικά. Σε μια απλούστερη διάκριση (Aarne and Tompson) :μαγικά , διηγηματικά , θρησκευτικά».

2.7 Χαρακτηριστικά έντεχνου παραμυθιού

Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής εποχής, όταν υποχώρησε το λαϊκό παραμύθι παρατηρήθηκε έξαρση συγγραφής παραμυθιών για παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Επώνυμοι συγγραφείς δημιουργούν παραμύθια, λαμβάνοντας υπόψη τους την παιδαγωγική σκοπιμότητα του παραμυθιού, τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα των παιδιών και τις ψυχολογικές τους ανάγκες. Ουσιαστική στροφή προς το έντεχνο παραμύθι έχουμε την πρώτη εικοσαετία του 20ου αι. με την Αρσινόη Παπαδοπούλου, τον Δημοσθένη Ανδρεάδη

και την Πηνελόπη Δέλτα. Κατά την μεταπολεμική περίοδο (1950-1970) γνώρισε τη μεγαλύτερη άνθηση. Ξεχωρίζουν η Πηνελόπη Μαξίμου, η Αντιγόνη Μεταξά, η Γεωργία Ταρσούλη, η Πιπίνα Τσιμικάλη, η Γαλάτεια Γρηγοριάδου- Σουρέλη και πολλοί άλλοι. Κατά τη δεκαετία του '70 έως και σήμερα υπηρετείται με πάθος από τους συγγραφείς της νεότερης γενιάς της παιδικής λογοτεχνίας. Οι κυριότεροι είναι η Αυγή Παπάκου-Λάγου, η Λότη Πέτροβιτς-Ανδροτσοπούλου, ο Ευγένιος Τριβιζάς, η Ζωή Βαλάση, ο Μάνος Κοντολέων κ.α. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1997)

Στο σημερινό παραμύθι αποφεύγεται έντονα ο μαγικός και αφελής κόσμος, που δρα στο λαϊκό παραμύθι, όπως επίσης αποφεύγονται οι θηριωδίες και κάθε είδος βιαιότητας. Κινείται σε μια αταξική κοινωνία, χωρίς βασιλιάδες και πρίγκιπες, γεγονός που απηχεί τους γενικότερους πολιτικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Τώρα δρα ο ικανός, ο ευτυχής με τις ψυχικές και πνευματικές του αρετές. Το έντεχνο παραμύθι έχει στραφεί προς το θαυμαστό κόσμο του διαστήματος και στα εξωγήινα όντα. Έτσι, οι ήρωες του είναι διαστημάνθρωποι (σούπερμαν, ρομπότ). Αναφέρεται σε σύγχρονα θέματα όπως είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, χαρακτηρίζοντάς το πιο λειτουργικό, δραστικό και ρεαλιστικό. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1999) Το ύφος του είναι απλό όπως επίσης απλή είναι και η πλοκή του, χωρίς πολλά επεισόδια. Ο τόνος του είναι περισσότερο παιδικός, ενώ ο ηθικός προσανατολισμός του παραμένει η δικαίωση του «καλού» και η καταδίκη του «κακού». Το τέλος του είναι πάντα ευτυχισμένο, με λυτρωτική στη ψυχολογία του παιδιού και επιφέρει ένα αίσθημα κάθαρσης. Γενικότερα, το έντεχνο παραμύθι προορίζεται για ανάγνωση, ενώ το λαϊκό για προφορική αφήγηση. (Β.Δ.Αναγνωστόπουλος, 1997)

Γεγονός πάντως παραμένει ότι το παραμύθι, λαϊκό ή έντεχνο, αποτελεί ισχυρό μέσο διαπαιδαγώγησης και ψυχαγωγίας για τα παιδιά, ανάγκη, συναισθηματική και πνευματική τροφή γι' αυτά, ικανοποιεί το όνειρο, τη φυγή, τη φαντασία και την ψυχή. Τα παραμύθια υπάρχουν και πάντα θα γράφονται, γιατί τους γοητεύουν όλους και προπάντων τα παιδιά.

2.8 Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση του παραμυθιού

Ο αρχικός σκοπός της δημιουργίας των παραμυθιών, όπως ήδη αναφέρθηκε, ήταν αποκλειστικά για τους ενήλικες. Από τη στιγμή που τα παραμύθια έπαψαν να έχουν οποιαδήποτε λειτουργικότητα για τους ενήλικες, τότε δημιουργήθηκαν σχεδόν

αποκλειστικά για τη ψυχαγωγία των παιδιών, με φυσικό επακόλουθο, να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης τόσο των παιδοψυχολόγων, όσο και των παιδαγωγών (Μερακλής, 2007). Το παραμύθι για το παιδί είναι η απόλυτη ανάγκη της ψυχής του, ένα μέσο έκφρασης της αυτοαντίληψής του και προσδιορισμού της ταυτότητάς του. Μέσα από αυτό θέλει να μάθει, να γνωρίσει να κατανοήσει και να κατακτήσει το περιβάλλον του. Το παιδί εισάγεται με αυτόν τον τρόπο στον πραγματικό κόσμο μέσα από το φανταστικό, ενώ ταυτόχρονα του δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξει τη φαντασία του μέσα από τη διήγηση του παραμυθιού, όταν το περιεχόμενο αυτού ανταποκρίνεται στις διανοητικές του ικανότητες και στο πνευματικό του επίπεδο.

Το λαϊκό παραμύθι, σύμφωνα με τον Παπαντωνάκη (2003), συνεχίζει να προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών και να διαβάζεται με την ίδια ευχαρίστηση κάθε φορά για τους παρακάτω λόγους:

- καλλιεργούν τη φαντασία,
- φέρνουν σε επαφή το παιδί με τη λαϊκή παράδοση,
- το παραμύθι, από παιδαγωγική άποψη, είναι κατάλληλο για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, γιατί ο τρόπος σκέψης των πρωτόγονων λαών, όπως έχει αποδειχθεί από τις ανθρωπολογικές μελέτες, βρίσκεται πολύ κοντά στην προλογική σκέψη των παιδιών,
- το παραμύθι καλλιεργεί τόσο την εθνική, όσο και την οικουμενική και πανανθρώπινη συνείδηση. Σ' αυτό συντελούν η υπερτοπικότητα και η διαχρονικότητα που τα διακρίνει.

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του λαϊκού παραμυθιού είναι το συμβολικό στοιχείο ενός νοήματος που κρύβεται πίσω από τις λέξεις. Μετατρέπει το εσωτερικό σε εξωτερικό με το να βγάζει προς τα έξω τις ψυχικές καταστάσεις που αντανακλώνται μέσα στον άνθρωπο και δημιουργεί έτσι μια προσωπική ερμηνεία και προσέγγισή του απ' τον καθένα που ακούει ανάμεσα απ' το κοινό. Τα παραμύθια συμβάλλουν ώστε να κινητοποιηθούν και να λειτουργήσουν οι συμβολικές δραστηριότητες του νου που οι άνθρωποι χρησιμοποιούν για να κατασκευάζουν νόημα όχι μόνο για τον εξωτερικό κόσμο γύρω τους αλλά και για τον εαυτό τους μέσα τους λειτουργώντας σε βάση αναστοχαστική. Είναι πολύ πιθανό κατά μια ερμηνευτική προσέγγιση, η διαπροσωπική διεργασία μέσα από τη συμβολοποιητική λειτουργία των ηρώων του παραμυθιού να εμφανίζεται ενδοψυχολογικά στον καθένα και μέσα από την εσωτερικοποίηση και την

οικειοποίηση της ιστορίας να επιδρά επαναδομητικά για τη θεώρηση της συμπεριφοράς του (Προύσαλης, 2009).

Η μορφωτική του αξία είναι πολύ μεγάλη, εξαιτίας της ποικιλίας του περιεχομένου του, το οποίο μπορεί να φέρει το παιδί σε επαφή με ένα ευρύ φάσμα γνώσεων και να δημιουργήσει στην παιδική σκέψη προβληματισμούς και συσχετισμούς ισχυρούς, ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιείται για να προσφερθεί η μάθηση των επιστημονικών εννοιών ή αξιών, με παιγνιώδη τρόπο και όχι παιδικό. Ανάλογη είναι και η συμβολή του στη γλωσσική καλλιέργεια και την ανάπτυξη της εκφραστικής ικανότητας, μέσα από τους μηχανισμούς του ενδιαφέροντος, της μνήμης και του συναισθηματικού βιώματος. Το παραμύθι συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας καθώς μπορεί να προσφέρει χαρά και απόλαυση στον αναγνώστη, οδηγεί στην εσωτερική ελευθερία και συμβάλλει γενικότερα στη συγκρότηση της πνευματικής ζωής των παιδιών. Η φιλιαναγνωσία όμως δεν είναι έμφυτη ιδιότητα (Χριστοδούλου-Γκλιάου, 2007), αλλά επίκτητη και καλλιεργείται όταν ο έντυπος λόγος γίνεται οικείος στο άτομο από την πιο νεαρή του ηλικία. Επίσης, το παραμύθι καλλιεργεί την αισθητική αντίληψη του παιδιού και διαμορφώνει θετικές αξίες και στάσεις μέσα από την ταύτιση ή την απόρριψη των ηρώων - προτύπων που προβάλλει. Το βοηθά να ανακαλύπτει ουσιαστικά τον εαυτό του μέσα από την ενεργητική ακρόαση, η οποία συμβάλλει στην ανάπτυξη των ψυχοσυναισθηματικών και νοητικών του δυνάμεων (Μπλέτσα, 2010).

Ως προϊόν της προφορικής παράδοσης το παραμύθι μπορεί να προσφέρει ένα ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων που αφορούν τη φωνητική, τη μορφολογία, το λεξιλόγιο με τους επιμέρους ιδιοματισμούς (εφόσον πρόκειται για λαϊκό παραμύθι), τη σύνταξή του, τη δομή του, την προφορική του αφήγηση που ακολουθείται από τις κατάλληλες κινήσεις του παραμυθά και το χρωματισμό της φωνής του κ.ά. Τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε επαφή με τα μοτίβα του παραμυθιού και τη δομή του και να εξοικειωθούν με λεκτικά ιδιώματα. Επιπλέον μέσα από τα παραμύθια τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εκφραστούν με το λόγο αλλά και με το σώμα τους, να εξωτερικεύσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους, να αναδείξουν δεξιότητες και таланτά, να διατυπώσουν τις ανησυχίες τους και να περάσουν μηνύματα (Μπουδουρίδου, 2011).

Σύμφωνα με την Κυριακοπούλου (2010), τα παραμύθια μπορούν να βοηθήσουν στην κοινωνικοποίηση των μαθητών, αλλά και στον τρόπο που θα αντιμετωπίσουν διάφορες καταστάσεις που προκύπτουν στη ζωή τους. Άλλωστε, όπως αναφέρει και ο Scherf, τα παραμύθια συχνά αναφέρονται σε προβλήματα της οικογενειακής

ζωής και κυρίως αυτά που υποδηλώνουν ενδοοικογενειακές σχέσεις και συγκρούσεις ανάμεσα στα παιδιά και στους γονείς και ανάμεσα στα αδέρφια μεταξύ τους. Έτσι, το παραμύθι εκφράζει «τρόπους μύησης στην εξομάλυνση βασικών οικογενειακών συγκρούσεων. Σπρώχνοντας τα παιδιά στην απελευθέρωση από τους παλιούς ασφυκτικούς οικογενειακούς δρόμους, τα βοηθά να βρουν το σωστό δρόμο προς την χειραφέτηση, αναπτύσσοντας τη δική τους ατομικότητα». Επιπλέον, η Κυριακοπούλου αναφέρει ότι το παραμύθι βοηθά το παιδί:

- Να ξεπερνά τη φυσική, σωματική του ατέλεια και κατωτερότητα, σε σχέση με τους ενήλικους, να συμφιλιώνεται με το σώμα του και να αποκτά εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Το παραμύθι του δίνει την ευκαιρία να ταυτιστεί με τον ήρωα του, που, αν και είναι δυνατό να βρεθεί κάτω από υπέρτερες δυνάμεις, μπορεί να καταφέρει, με την εξυπνάδα του ή τη βοήθεια κάποιου μαγικού μέσου, να τους ξεφύγει και να τους υπερνικήσει.
- Να αναπτύσσεται η νοημοσύνη του και να βλέπει τις συγκινήσεις του.
- Να ανταποκρίνεται στις αγωνίες και τις εμπνεύσεις του.
- Να συνειδητοποιεί τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει υπαγορεύοντας του λύσεις στα προβλήματα που το απασχολούν, δίνοντάς του την ευκαιρία να αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στο μέλλον του.

Αυτό που αξίζει να επισημανθεί είναι ότι το παραμύθι επιβιώνει επειδή μπορεί να μιλήσει σε οποιονδήποτε, να διαβαστεί σε πολλά διαφορετικά επίπεδα, ανοίγοντας έτσι πολλά παρακινητικά θέματα στη συζήτηση. Με τη διαχρονική παιδαγωγική του αξία λαμβάνει υπόψη του το μεταβατικό και δυναμικό, χαρακτήρα της παιδικής ηλικίας που βρίσκεται σταθερά προσανατολισμένος στην πορεία του προς το μέλλον. Δεν ανήκει μόνο στο παρελθόν ούτε μόνο στα παιδιά. Είναι συνδεδεμένο με τη ζωή ολόκληρου του λαού, κάποτε μάλιστα αποτελεί και την πιο γνήσια έκφρασή του (Μπλέτσα, 2010). Η αισιοδοξία που εμπνέει η υπέρβαση οποιασδήποτε δυσκολίας, μπορεί να είναι στην πραγματικότητα απατηλή, αλλά κανένα εκπαιδευτικό σύστημα δεν εμύησε εξαρχής τα παιδιά του στη σκληρή πραγματικότητα. Η φαντασιακή αναπαράσταση της συνύπαρξης του καλού και του κακού θεωρείται ως αφετηρία της αγωγής.

Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, η σωστή χρησιμοποίηση των παραμυθιών εξαρτάται από τον εκπαιδευτικό, ο οποίος πρέπει να αποκτήσει θεωρητική γνώση, ώστε να μπορέσει να αξιοποιήσει το υλικό του και να οργανώσει την προσπάθειά

του. Η αποδοχή από τους μαθητές, του παραμυθιού ως διδακτικού μέσου, έγκειται στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού να μην ταυτίσει το παραμύθι με τη διδακτική πράξη, που λαμβάνει χώρα στην τάξη. Βασική επιδίωξη είναι να ελευθερωθεί η φαντασία των παιδιών και να απομακρυνθεί από τα στενά πλαίσια της εκπαίδευσης. Άλλωστε, το παραμύθι για τα παιδιά είναι ένας τρόπος διαφυγής από το τυποποιημένο ωρολόγιο πρόγραμμα και μια μικρή διέξοδος από τη ρουτίνα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η επαφή των παιδιών με τα παραμύθια κατά τη διάρκεια του σχολικού ωραρίου μπορεί να τα ηρεμήσει και να αυξήσει τον αυτοέλεγχο τους.

2.9 Η χρησιμοποίηση και η ανατροπή των κλασικών παραμυθιών

Στη σύγχρονη εποχή παρατηρείται όλο και πιο συχνά το φαινόμενο της χρησιμοποίησης και της τροποποίησης κλασικών παραμυθιών, προκειμένου να δημιουργηθούν νέα παραμύθια που στόχο έχουν να ανατρέψουν τα μέχρι τώρα στοιχεία του παραμυθιού, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο χαρακτήρα και το ρόλο που διαδραματίζουν οι ήρωες των παραμυθιών. Η ανατροπή αυτή των παραμυθιών μπορεί να δώσει, εκτός από μια παρωδία του παραμυθιού, το έναυσμα για ένα ελεύθερο αφήγημα που θα εξελιχθεί αυτόνομα προς όλες τις κατευθύνσεις (Ροντάρι, 2003: 78-79).

Αξίζει να αναφερθεί ότι ένας σημαντικός αριθμός από τα κλασικά παιδικά παραμύθια μεταγράφηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανατρέπουν κυρίως ιδεολογικά και κοινωνικά στερεότυπα προβάλλοντας κάποια νέα μηνύματα στα παιδιά της σύγχρονης κοινωνίας σχετικά με ζητήματα φύλου, εθνικότητας και άλλων χαρακτηριστικών ταυτότητας. Οι συγγραφείς των νέων αυτών παιδικών έργων διατυπώνουν τώρα μια άλλη άποψη της αλήθειας, όπου το φανταστικό στοιχείο λειτουργεί λυτρωτικά προβάλλοντας αντιλήψεις και μοντέλα ζωής που απελευθερώνουν τον άνθρωπο. «Έτσι, οι μύθοι που δημιουργούνται μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα υπερβαίνουν την κεντρική ηθική σύγκρουση μεταξύ καλού και κακού που χαρακτήριζε την προηγούμενη γενιά παιδικών έργων, και εγείρουν τώρα για τους αναγνώστες τους άλλου είδους προβληματισμούς, ενώ ταυτόχρονα τους ανοίγουν νέες προοπτικές για μια πιο απελευθερωμένη ύπαρξη: ζητήματα όπως ο αυθαίρετος απολυταρχισμός (είτε η πηγή του είναι ένα αυταρχικό κράτος είτε η εξουσία των ενηλίκων), οι κοινωνικές διακρίσεις με βάση τις έμφυλες ή τις ταξικές διαφορές, και η κοινωνική καταπίεση τίθενται κατ' αρχήν στην ατζέντα της θεματολογίας για παιδιά–αναγνώστες, αλλά

τίθενται επιπλέον με την αμεσότητα των ζητημάτων που επιζητούν και έχουν λύση» (Οικονομίδου, 2000: 27).

Ένας τέτοιος σύγχρονος Έλληνας συγγραφέας, που «παίρνει» πολλά από τα κλασικά παραμύθια ή στοιχεία των παραμυθιών και δημιουργεί δικές του ιστορίες αντιστρέφοντας τους ρόλους, είναι ο Ευγένιος Τριβιζάς. Ο Τριβιζάς εμπνευσμένος από τα λαϊκά παραμύθια, χρησιμοποιεί γνωστά παραμυθικά μοτίβα, παρουσιάζει απροσδόκητες εξελίξεις και καταλήγει στην ανατροπή των παραμυθιών, αποκαθιστώντας και τοποθετώντας τα στο σύγχρονο κόσμο. Προβάλλει μια παιδικότητα, αν και ενήλικας, αγαπά να χρησιμοποιεί για ήρωες του τις βασιλοπούλες και τα βασιλόπουλα, αλλά δεν ξεχνά τις κοινωνικές ανακατατάξεις της σύγχρονης εποχής, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο το ρεαλισμό του. Παρά το σεβασμό του στο ρομαντικό κλίμα των παραμυθιών, αντιπροτείνει, σε μια υπεραισιόδοξη στάση ζωής, μια ορθολογικότερη αντίληψη για τα πράγματα. Συχνά, στα παραμύθια του δεν έχει ένα τόσο αίσιο τέλος, αλλά εκφράζει την άποψη ότι το χιούμορ μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση και αποδοχή των αντιθέσεων της ίδιας της ζωής (Κιαχίδου, 2009).

2.10 Το παραμυθι στο ΔΕΠΠΣ και τα νέα προγράμματα σπουδών της προσχολικής ηλικίας

Το Δ.Ε.Π.Π.Σ. είναι ένα πρόγραμμα το οποίο έχει ως βάση του τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης και επιδιώκει την ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης με μεθοδικούς τρόπους.¹⁵ Επίσης, σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. κυρίως σκοπός του είναι η ολόπλευρη αρμονική ανάπτυξη των παιδιών για τη μετέπειτα ζωή τους ως ολοκληρωμένες και υγιείς προσωπικότητες. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται μέσα από αυτό το πρόγραμμα είναι κυρίως συλλογικές και ευνοούν την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία, τη χρήση τεχνολογίας, την οικολογική συνείδηση, τον προφορικό και γραπτό λόγο αλλά και τη δημιουργική έκφραση. Η δημιουργία και οργάνωση διάφορων δραστηριοτήτων που συνδέονται με διαφορετικούς γνωστικούς και αναπτυξιακούς τομείς γύρω από ένα θέμα όπως το παραμύθι, δίνει τη δυνατότητα στα μικρά να μοιραστούν εμπειρίες, να αποκτήσουν γνώσεις, να επικοινωνήσουν, να παρατηρήσουν, να διερευνήσουν αλλά και να αναπαραστήσουν φαινόμενα του περιβάλλοντός τους.

Η προετοιμασία ενός προγράμματος διαθεματικής προσέγγισης είναι απαιτητική και συνάμα πολύπλοκη, χρειάζεται σωστή οργάνωση και σχεδιασμός για την

επίτευξη των στόχων που θέτει. Όπως και η επιλογή του θέματος (π.χ. το παραμύθι) θα πρέπει να είναι αυθόρμητη από τα ίδια τα παιδιά . Έπειτα, γίνεται η συλλογή και η συγκέντρωση του υλικού όπως για παράδειγμα βιβλία , παραμύθια ,εικόνες και ότι ταυτίζεται με το θέμα του παραμυθιού, διαμορφώνονται κατάλληλα οι χώροι και κυρίως η αίθουσα και έπειτα ακολουθεί η παρουσίαση του θέματος με τις δραστηριότητες. Αυτό το σημείο είναι και το βασικότερο του προγράμματος διότι απαιτεί και τον περισσότερο χρόνο. Η αφορμή του θέματος έρχεται μέσα από τα ίδια τα παιδιά και έτσι τους προκαλεί περισσότερο το ενδιαφέρον και την περιέργεια. Η τελευταία φάση σε ένα πρόγραμμα διαθεματικής προσέγγισης είναι ο έλεγχος μάθησης , η αξιολόγηση δηλαδή σε ποίο βαθμό επιτυγχάνονται οι στόχοι που θέτουμε. Σημαντικό ρόλο παίζει και η παρατήρηση δηλαδή το πώς συμπεριφέρεται το παιδί, ποιες είναι οι προτιμήσεις του, είναι μερικά από τα θέματα που θα πρέπει να καταγράφονται και να εξετάζονται από την παιδαγωγό. Επιπλέον, το παραμύθι αποτελεί έναυσμα στην εκπόνηση διαθεματικών προγραμμάτων και κατά συνέπεια η χρησιμότητά του είναι μεγάλη και εξυπηρετεί πολλούς σκοπούς τόσο γνωστικούς όσο συναισθηματικούς και ψυχικούς . Η διδασκαλία του επομένους είναι συστηματική διότι μέσα από αυτό δίνονται οι δυνατότητες στα παιδιά να αναπαράγουν , να δημιουργήσουν παιδαγωγικές δραστηριότητες ή να σκηνοθετήσουν δίνοντας έτσι αρκετά στοιχεία της προσωπικότητας τους και του χαρακτήρα τους. Είναι κείμενα που ενεργοποιούν τις δυνατότητες των παιδιών και μπορούν πέρα από την ευχαρίστηση να συμβάλουν και στην ανάδειξη των δυνατοτήτων τους .

Στα νέα αναλυτικά προγράμματα, το παραμύθι συνδράμει α)για την ανάπτυξη της γλώσσας , την κατανόηση του προφορικού λόγου αλλά και την έννοια του χρόνου β) για την κατάκτηση της ανάγνωσης όπου τα παιδιά μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη της τάξης η οποία τους παρέχει ποικιλία παραμυθιών γ) για τη κατάκτηση της γραφής και του γραπτού λόγου όπου τα παραμύθια αξιοποιούνται και πάλι έτσι ώστε τα παιδιά να μάθουν να επικοινωνούν , να ανταλλάσσουν ιδέες και απόψεις , να μεταφέρουν πληροφορίες και να συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία δικών τους ιστοριών δ) στην ενότητα παιδί και περιβάλλον το παραμύθι περνάει πολλά μηνύματα και δίνει το κίνητρο για οικολογική συνείδηση αλλά και στη δημιουργία δραστηριοτήτων οι οποίες έχουν ως σκοπό την κατανόηση και την εφαρμογή τρόπων συμπεριφοράς απέναντι στο περιβάλλον ε) ακόμα , στην ενότητα παιδί και δημιουργική έκφραση το παραμύθι και οι φανταστικές ιστορίες αξιοποιούνται και στα μαθήματα εικαστικών και της δραματικής τέχνης δ) επίσης στην ενότητα παιδί και πληροφορική μέσα από τα παραμύθια που μπορούν να βρουν στο

διαδίκτυο ενισχύουν την επαφή τους με την τεχνολογία και δραστηριοποιούνται πάνω σε θέματα που αφορούν το παραμύθι αλλά ταυτόχρονα και την χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών ενώ παράλληλα μπορούν και να δημιουργήσουν ένα παραμύθι στον υπολογιστή με τη βοήθεια του παιδαγωγού .

Ταυτόχρονα , στον Οδηγό Νηπιαγωγού ¹⁶ του 2006 δίνονται διάφορες αναλυτικές μέθοδοι για την αξιοποίηση του παραμυθιού μέσα από την καθημερινότητα στο σχολείο . Σε ότι αφορά τις δραστηριότητες προφορικού λόγου η παιδαγωγός μπορεί να ξεκινήσει διαβάζοντας ένα γνωστό παραμύθι στα παιδιά και έπειτα να τους ζητήσει να συνεχίσουν την πλοκή της ιστορίας χωρίς αυτή να παρεμβαίνει για τυχών διαφορετικές εκδοχές στην πλοκή του, ή ακόμη να θέσει ερωτήσεις για τα αγαπημένα παραμύθια των παιδιών έχοντας μπροστά της διάφορες εικόνες από αυτά. Με αυτόν τον τρόπο η παιδαγωγός μπορεί να καταγράψει την αφηγηματική και γλωσσική εξέλιξη των νηπίων από μήνα σε μήνα και έτσι παρακολουθεί τα στάδια προόδου, νοητικής εξέλιξης και συναισθηματικής ανάπτυξης για να μπορεί και η ίδια να τα βοηθήσει παιδαγωγικά αλλά και εκπαιδευτικά, δηλαδή να βοηθά τα παιδιά να κάνουν τα παραμύθια τους βιβλία , να τα εικονογραφήσουν αλλά και να τα τοποθετήσουν στη γωνιά της βιβλιοθήκης . Παράλληλα είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί και στα παιχνίδια ρόλων και να δραματοποιηθεί από τα παιδιά συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου , στη συνεργασία και επικοινωνία των μελών της ομάδας , στον εμπλουτισμό εμπειριών και στην ψυχική ισορροπία και καλλιέργεια τους.

Συνάμα το παραμύθι στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να αναπτύξουν και τις ικανότητες ανάγνωσης τους. Αυτό , επιτυγχάνεται με το να αναγνωρίσουν λέξεις μέσα από τα κείμενα μαζί με την βοήθεια των συμμαθητών τους αλλά και να μαθαίνουν συμπεριφορές οι οποίες σχετίζονται με την ορθή χρήση και ανάγνωση ενός παραμυθιού ,όπως για παράδειγμα η φορά του διαβάσματος (από τα αριστερά προς τα δεξιά ή έννοιες όπως εξώφυλλο ,οπισθόφυλλο τίτλος κ.α.) Έτσι λοιπόν συντελούν στην καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας ακόμη και σε πολύ μικρή ηλικία. Μετά από την ανάγνωση των παραμυθιών μέσα από τα προγράμματα Δ.Ε.Π.Π.Σ. τα ίδια τα παιδιά εκφράζουν την επιθυμία να δραστηριοποιηθούν με καλλιτεχνικές δραστηριότητες για την εικονογράφηση και την παρουσίαση ενός παραμυθιού μέσα στην τάξη. Παράλληλα τα παραμύθια δίνουν και την δυνατότητα ανάπτυξης της μαθηματικής σκέψης όπου τα παιδιά μπαίνουν στη διαδικασία σειροδέτησης , διάταξης και ταξινόμησης των αριθμών έτσι ώστε να αποκτήσουν μαθηματικές έννοιες και ιδέες. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μετρώντας τα ζωάκια

που μπορεί να αναφέρει κάποιο παραμύθι ή ακόμα και μετρώντας τις λέξεις ενός τίτλου. Έτσι η μαθηματική σκέψη των παιδιών ενισχύεται σημαντικά. Όπως αναφέραμε και νωρίτερα τα παραμύθια συμβάλλουν την περιβαλλοντική συνείδηση και την εξάσκηση με τις φυσικές επιστήμες. Με άλλα λόγια μαθαίνουν καλύτερα τον κόσμο μέσα από δραστηριότητες για την ανακύκλωση, κάνοντας μια βόλτα στη γειτονιά και παρατηρώντας τους κάδους ανακύκλωσης και τα υλικά που ανακυκλώνονται ενώ παράλληλα μπορούν να έχουν μαζί τους και τα παραμύθια για να παρατήσουν όσα αναγράφονται μέσα σε αυτά δηλαδή μια μικρή σύγκριση του παραμυθιού με την πραγματικότητα. Με άλλα λόγια ο σκοπός του προγράμματος είναι να καταστήσει τη γνώση ευχάριστη και δημιουργική για το παιδί έχοντας ως αφετηρία τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του και στοχεύοντας στη σφαιρική ανάπτυξη της προσωπικότητας και των ικανοτήτων του αξιοποιώντας όλους τους τύπους της ανάπτυξης του, σύμφωνα με τον Gardner¹⁷. Ένα σχολείο δηλαδή που ξεκινά να μεταδώσει τη γνώση με αφορμή από το παιδί, με το παιδί, για το παιδί.

Έτσι λοιπόν αντιλαμβανόμαστε πως το παραμύθι αποτελεί ένα μέσο ηθικής διαπαιδαγώγησης και καλλιέργειας του γνωστικού τομέα καθώς τα παιδιά μέσα από το αυτό εκφράζονται αυθόρμητα ,είναι ελεύθερα ψυχικά αλλά και σωματικά , αναπτύσσουν τη φαντασία τους , κοινωνικοποιούνται , αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους και αλληλεπιδρούν . Και επειδή το παραμύθι στην προσχολική ηλικία προσελκύει την προσοχή και το ενδιαφέρον οι στόχοι που θέτει επιτυγχάνονται πιο εύκολα στο καθημερινό πρόγραμμα. Τέλος σε ότι αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του Δ.Ε.Π.Π.Σ. υποστηρίζεται ότι η εφαρμογή δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες και πιστεύεται ότι το Δ.Ε.Π.Π.Σ. αποτελεί ένα ελκυστικό σύγχρονο πρόγραμμα , ένα πλαίσιο , μέσα από το οποίο μπορούν να αναδυθούν η πρωτοβουλία και η δημιουργικότητα του παιδικού σταθμού.

Ένα νέο πρόγραμμα σπουδών βέβαια , δεν σημαίνει πάντα ότι ακυρώνεται το προηγούμενο ή ότι προτείνονται δραματικές αλλαγές στους στόχους , τα περιεχόμενα και στην οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας. Η λογική πορεία των προγραμμάτων σπουδών είναι η επικαιροποίηση και η βελτίωση σε τακτά χρονικά διαστήματα , σύμφωνα με τις αλλαγές που συμβαίνουν σε διάφορα πεδία .

Παρ' όλα αυτά, μέσα στην τελευταία δεκαετία που μεσολάβησε από την εισαγωγή του Δ.Ε.Π.Π.Σ. στα ελληνικά σχολεία (2002) δημιουργήθηκε η ανάγκη για αναθεώρηση και βελτίωση του προγράμματος σε διάφορα κομβικά σημεία για την οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας σήμερα. Το πρόγραμμα αποτελεί το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής, παραμένοντας, με τη σειρά του, ανοιχτό σε μελλοντικές αλλαγές και βελτιώσεις. Οι αλλαγές

που έχουν γίνει στο νέο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου εντοπίζονται στους παρακάτω άξονες¹⁸:

Υποσημειώσεις

15. Λιόλιου,Κ.: Συγκριτική Προσέγγιση των Αναλυτικών Προγραμμάτων (Π.Δ. 486/89, Φ.Ε.Κ.208 Α' και Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών , Φ.Ε.Κ. 1376/18.10.2001. Στο: Σύγχρονο Νηπιαγωγείο ,τ.29/2002, σελ. 14-19.
16. ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο , Οδηγός Νηπιαγωγού, Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί – Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης , εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 2006.
17. Gardner Howard (1999), Intelligence reframed. Multiple Intelligences for the 21st century .New York: Basic Books
18. ΕΣΠΑ 2007-13\Ε.Π.Ε&ΔΜΙΑ.Π.1-2-3 «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα)-Νέο Πρόγραμμα Σπουδών , Οριζόντια πράξη»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – ΤΟ ΑΣΧΗΜΟΠΑΠΟ

3.1 Ιδεολογία Άντερσεν

Ο Άντερσεν έγραφε τα παραμύθια του από το 1835 ως το 1872, (κατά την ρομαντικό - ρεαλιστική περίοδο του Biedermeier, όταν η κατανομή του κύρους των ειδών ενθάρρυνε τη μεγαλύτερη ποικιλομορφία). Έγραψε πάνω από 160 διηγήματα, παραμύθια, μεγάλες ή μικρές ιστορίες και μέσα σε όλες άφησε κάτι από τη γνώση, τη φιλοσοφία, τη φαντασία, τα όνειρα και τα πιστεύω του, το χιούμορ του αλλά περισσότερο απ'όλα την καρδιά του (Haase, 2008). Τα παραμύθια και τα διηγήματα του Άντερσεν είναι κυρίως εμπνευσμένα από τις εμπειρίες της ζωής του, γεγονότα και εμπειρίες που είχε αποκτήσει στο παρελθόν ο ίδιος και τα προβάλλει σαν να συνέβησαν στη σύγχρονη πραγματικότητα. Στα παραμύθια του όλοι αυτοί οι έμψυχοι και άψυχοι φίλοι του (άνθρωποι, ζώα, φυτά, λουλούδια, κτλ.) κινούνται, ζουν, μιλάνε, τσακώνονται, παντρεύονται, πεθαίνουν μέσα στις οικογένειες που οι ίδιοι δημιουργούν. Τότε κυκλοφορούσαν ανώνυμα και προφορικά παραμύθια της λαϊκής, προφορικής παράδοσης, σε διαφορετικά στρώματα του πληθυσμού , κυρίως όμως στα κατώτερα στρώματα, για να ψυχαγωγήσουν και να μορφώσουν τα παιδιά, τα οποία και χρησιμοποίησε αλλά με διαφορετικό τρόπο. Η εποχή του Άντερσεν (19^{ος} αιώνας) είναι η εποχή «ανακάλυψης της παράδοσης» από τους λαούς της Ευρώπης και καταγραφής των λαϊκών προφορικών παραμυθιών. Ακόμα ορίζει και ένα τεράστιο πεδίο «επαναχρησιμοποίησης» και «επανασηματοδότησης» του παλαιότατου παραμυθικού

είδους. Στη διάρκεια του 19ου αι., τα παραμύθια, αποκτούν ένα νέο κοινωνικό ρόλο και κρίνονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, χρήσιμα για την ανατροφή των παιδιών και όλα αυτά με τη βοήθεια επώνυμων συγγραφέων και των λογοτεχνικών τους επεξεργασιών τους. Μέσα από αυτή την αλλαγή που υπέστη το παραμύθι και ο κοινωνικός του ρόλος στην Ευρώπη, ο Άντερσεν γνώρισε την καθολική αποδοχή «ως ο μεγάλος συγγραφέας των μικρών» και τα παραμύθια του καθιερώθηκαν ως ένα είδος λογοτεχνικού προτύπου για τον δυτικό πολιτισμό. Σε κάθε του παραμύθι κυριαρχεί ένα αίσθημα συμπάθειας για κάθε ζωντανό πλάσμα -ανθρώπινο ή μη ανθρώπινο- όσο μικρό και ασήμαντο και αν φαίνεται. Ένα από τα μηνύματα του Άντερσεν είναι, «Το δικαίωμα να ζει ο καθένας με τον δικό του τρόπο και αυτό να γίνεται σεβαστό». Από την άλλη πάλι, στον παραμυθένιο κόσμο του επανέρχονται τα θέματα της γέννησης και του θανάτου, της εύθραυστης παιδικότητας, της επιθυμίας και της ενοχής σε ένα πλαίσιο καθαρά διδακτικό, γεμάτο αναφορές σε μια σωστή συμπεριφορά και σε πρότυπα πολιτικής ιδεολογίας (Petersen, 2008).

Από τη δικιά του οικογένεια, ο Άντερσεν εισέπραξε περισσότερο πόνο παρά χαρά. Τα στοιχεία του πόνου και της χαράς που παίρνουν μέρος μέσα στα γραπτά του, ίσως να είναι μια ασυνείδητη προσπάθεια να διασκεδάσει παλιές μνήμες και να απαλύνει τις πληγές που άφησαν μέσα την ψυχή του διάφορα γεγονότα στα παιδικά και εφηβικά του χρόνια. Η ανθρωπόμορφη υπόσταση που δίνει στους ήρωές του διευκολύνει τη διαδικασία της ταύτισης, κι έτσι ο αναγνώστης εμπλέκεται περισσότερο στη ροή της ιστορίας.

Σύμφωνα με το Νίλσεν στο παραμύθι «το ασχημόπαπο» αναφέρεται πως ο Άντερσεν στο γυμνάσιο ξεχώριζε με την εμφάνισή του από τους μικρούς συμμαθητές του και συχνά είχε υπέστη ταπείνωση από τον διευθυντή του κ. Meisling. Στο πανεπιστήμιο του είχαν βγάλει το παρατσούκλι, Άντερσεν ο ψηλέας, καθώς με τα μακριά του πόδια και χέρια, με τα μεγάλα μυτερά του δόντια και την άγαρμπη περπατησιά του όλοι τον θεωρούσαν κακόμορφο και γελοίο (Νίλσεν, 1994). Ωστόσο, η μητέρα του τον καμάρωνε όταν ήταν μικρός αλλά δεν είχε αρκετό χρόνο να του διαθέσει.

3.2 Το Ασχημόπαπο

3.2.1 Περίληψη παραμυθιού

Μια φορά και έναν καιρό σε μια μικρή λιμνούλα ζούσε μια πάπια η οποία είχε φτιάξει μια φωλίτσα μέσα στις καλάμιές και κλωσούσε τα αυγά της. Ωσπου μια μέρα τα αυγά άρχισαν να ραγίζουν και από μέσα ξεπρόβαλαν όμορφα κίτρινα παπάκια. Ένα αυγό όμως δεν είχε

ακόμα σπάσει. Όταν τελικά ήρθε και η δική του στιγμή βγήκε από μέσα ένα παπάκι όχι όπως τα υπόλοιπα. Ήταν άσχημο και διαφορετικό από τα άλλα και όλοι το κορόϊδευσαν. Το άσχημόπαπο κυνηγημένο από τα πειράγματα των υπόλοιπων ζώων φεύγει μακριά. Στο δρόμο του συναντάει αγριόχηνες, κυνηγούς, μια αυταρχική κότα, έναν ιδιότροπο γάτο, μια φασαριόζικη οικογένεια κι όταν πλέον απελπίζεται, όταν έχει κουραστεί πολύ να ψάχνει τη θέση του στο μεγάλο κόσμο, κάνει μια εκπληκτική ανακάλυψη. Μαθαίνει την αληθινή αξία της ομορφιάς και το νόημα του να ανήκεις κάπου.

3.3 Ανάλυση παραμυθιού

Το παραμύθι «το Άσχημόπαπο» εμπεριέχει νοήματα και καταστάσεις που βιώνει ένας άνθρωπος στην παιδική αλλά και σε όλη την ενήλικη ζωή του. Η σύνδεση του παραμυθιού με την ανθρώπινη κοινωνική ζωή είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, αν σκεφτεί κανείς ότι πρόκειται για ένα «απλό» παραμύθι.

Στο «άσχημόπαπο» δίνεται η ορθή διάσταση της οικογενειακής θαλπωρής και φροντίδας, που είναι σύμφυτη με την ελληνική κουλτούρα, αλλά και την ανάγκη που έχουν όλοι οι άνθρωποι να περιβάλλονται από κάποιον που θα παίζει τον ρόλο του καθοδηγητή και του προστάτη. Η κοινωνία φαίνεται να αντιδρά, να απομονώνει οτιδήποτε είναι διαφορετικό καθώς και όλα όσα δεν μπορεί να κατανοήσει αδιαφορώντας για το καλό ή το σωστό, προσπαθώντας να διατηρήσει μια ανισόρροπη ομοιογένεια στο εσωτερικό της, που στην ουσία την καταδικάζει στην στασιμότητα. Το άτομο που δεν φαίνεται να ταιριάζει με το κοινωνικό πρότυπο και τους συμβολισμούς που το συνοδεύουν, απομονώνεται παρά τις δυνατότητες και τα φυσικά ταλέντα που διαθέτει, μπαίνοντας σε έναν «αδιάκοπο» αγώνα επιβίωσης και αποκλεισμού προσπαθώντας να βρει τον δρόμο του αλλά και τους «ομοίους» του.

Ο «εκκολαπτόμενος κύκνος», προσπαθώντας να βρει την ταυτότητα του και να ενσωματωθεί στην κοινωνία νιώθει μοναξιά, απελπισία και συναντά κινδύνους τους οποίους καλείται να αντιμετωπίσει. Το παραμύθι καταδεικνύει με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο την ανάγκη απεμπλοκής του ανθρώπου από ζημιογόνες καταστάσεις και περιβάλλοντα που απλά τον κρατούν δέσμιο από το να δει τον πραγματικό του εαυτό και τις δυνατότητες του.

Η λύτρωση έρχεται όταν το άτομο καταφέρει να εκπληρώσει τους στόχους του και τότε η κοινωνία απενοχοποιημένη το δέχεται ως μέλος της και το

«αγκαλιάζει», χωρίς ωστόσο να έχει διδαχτεί τίποτα η ίδια και χωρίς να αλλάξει την δομή της. Η μνησικακία, ο θαυμασμός και η ζηλοφθονία είναι τα αλυσιδωτά συναισθήματα που διαδέχονται το «κοινωνικό λάθος» που μοιραία καταδικάζει την διαφορετικότητα.

Το σημαντικότερο δίδαγμα από το παραμύθι του Hans Christian Andersen, είναι ότι το άτομο ανεξαρτήτως του περιβάλλοντος του μπορεί να σταθεί στα πόδια του, να δικαιωθεί αλλά και να ευτυχίσει, μέσα από την διαχρονική προσπάθεια να γίνει το ίδιο καλύτερο.

3.4 Λέξεις – Φράσεις που δηλώνουν ρατσισμό

«Ω, ναι, είναι αυγό γαλοπούλας! Παράτα το, και άντε να μάθεις τα παπάκια σου να κολουμπάνε!»:

Πρόκειται για τη φράση μιας γηραιάς πάπιας η οποία συμβούλευσε τη μαμά πάπια να παρατήρει το συγκεκριμένο αυγό, το οποίο ήταν διαφορετικό από τα υπόλοιπα, και να ασχοληθεί με τα παπάκια της, διότι είναι πιθανό να είναι κάποιου άλλου είδους. Αυτό δείχνει την αδιαφορία της κοινωνίας απέναντι στο διαφορετικό και την αγνόηση της ανάγκης επιβίωσης που έχει ο άλλος.

«Άσχημο παπί»:

Χαρακτηρισμός ο οποίος μπορεί να γίνει λόγω της διαφορετικότητας του άλλου όσον αφορά κυρίως την εξωτερική εμφάνιση.

«Κι αυτό το παπί, πως είναι έτσι; Δε θα τα πάμε καλά μαζί του.» και αμέσως όρμησε μια πάπια καταπάνω του και το τσίμπησε στο λαιμό.»:

Πρόκειται για τη φράση που φώναξαν οι πάπιες του αγροκτήματος επειδή είδαν το άσχημο παπάκι. Φυσικά, αυτή η παρουσία του διαφορετικού και του άγνωστου είναι δυνατό να επιφέρει και επιθετικότητα ως προς αυτό.

«είναι τόσο ασυνήθιστο και ασουλούπωτο, που πρέπει να πάρει γρήγορα δρόμο»:

Με την εμφάνιση του διαφορετικού όλη η ομάδα εκφράζει το φόβο της κατά κάποιο τρόπο προς αυτό, το φόβο για την «ξένη ομάδα», το φόβο για το διαφορετικό ζητώντας την άμεση απομάκρυνσή του. Το άτομο πολλές φορές οδηγείται ακόμα και στην υπερβολή του ρατσισμού προκειμένου να αισθανθεί ασφάλεια, ενδιαφερόμενο στην ουσία

μόνο για τον εαυτό του και χωρίς να ενδιαφέρεται να αντικρίσει το θέμα από διαφορετική σκοπιά.

«Αλλ’αυτό το ένα δε φαίνεται σωστό. Μακάρι να μπορούσες να το ‘φτιαχες απ’την αρχή.»:

Ότι είναι διαφορετικό δεν θεωρείται και σωστό και ως συνέπεια δε μπορεί να ενταχθεί στην ομάδα.

«Ο μέγας ασουλούπωτος»:

Έτσι χαρακτηρίζαν το μικρό παπάκι οι κότες και οι πάπιες του αγροκτήματος.

«Το καημένο κυνηγήθηκε απ’όλους. Ακόμα και τ’αδέρφια του του φέρονταν άσχημα, και του ’λεγαν συνέχεια «Μπα που να σε φάει η γάτα, γελοίο τεράστιο σκιάχτρο!»:

Σε αυτό το σημείο συνειδητοποιούμε ότι πέρα από τα άτομα μιας άλλης ομάδας είναι πιθανό να βιώσουμε ρατσισμό ακόμα και στην ίδια μας την οικογένεια. Η οικογένεια παίζει βασικό ρόλο στην διάπλαση του χαρακτήρα του ατόμου. Ακόμα ένα στοιχείο που συμβάλλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου και που το ίδιο το άτομο δημιουργεί μέσω της κοινωνικοποίησης είναι η συλλογική ταυτότητα, καθώς η αναγνώριση του ατόμου από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ανήκει αυξάνει την αυτοεκτίμηση του και την αυτονομία του. Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου η αυτοεκτίμηση που πηγάζει από τη συλλογική ταυτότητα μετατρέπεται σε εκδήλωση μίσους για τους άλλους ή σε καταπάτηση των ελευθεριών τους, με αποτέλεσμα αρχικά την μείωση των θετικών στοιχείων της ατομικής προσωπικότητας και στη συνέχεια την απόρριψη του διαφορετικού και την ανάπτυξη των φαινομένων της ξενοφοβίας και του ρατσισμού.

«Μα δε μας νοιάζει, όσο δεν παντρεύεσαι μες στη δική μας οικογένεια»:

Σε αυτό το σημείο γίνεται φανερό πως η διαφορετικότητα δεν τρομάζει την ομάδα αρκεί να μην την επηρεάζει άμεσα. Η οποιαδήποτε εμπλοκή της «ξένης ομάδας» στην κοινωνία προκαλεί φόβο.

«Εμείς και ο κόσμος»:

Πρόκειται για τη φράση που έλεγαν ο γάτος και η Κοκοτούλα Κοντοπόδη εννοώντας ότι οι δυο τους αποτελούσαν το ένα μισό του κόσμου και μάλιστα το ανώτερο, το από πάνω. Υπάρχουν άνθρωποι που θεωρούν τον εαυτό τους ανώτερο από οποιονδήποτε

υποστηρίζοντας ότι μόνο αυτοί έχουν το δικαίωμα να αποφασίζουν και η γνώμη τους είναι ανώτερη όλων.

«Βγάλε απ'το μυαλό σου ότι είσαι πιο σοφός από το γάτο και την αφεντικίνα μας. Μη γίνεσαι ανόητος μικρέ! Να ευχαριστείς τον Πλάστη για όλη την καλοσύνη που συνάντησες. Βρήκες ένα ωραίο ζεστό δωμάτιο και συντροφιά που μπορεί κάτι να σου μάθει, αλλά εσύ, πού; Είσαι ένας βλάκας και μισός. Το ξέρω ότι σου λέω δυσάρεστα πράγματα, μα για το καλό σου, γιατί αυτό θα πει πραγματικός φίλος. Κοίτα σε παρακαλώ να κάνεις αυγά και μάθε πως να χουρчуρίζεις και να βγάζεις σπίνες!»:

Οι βασικές αρχές που περιγράφονται εδώ είναι ότι οι άνθρωποι δεν πρέπει να είναι εγωιστές και να έχουν μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τους, διότι και αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως μορφή ρατσισμού, παρά πρέπει να είναι ευγνώμονες για οτιδήποτε καλό τους έρχεται στη ζωή. Περιγράφεται το νόημα της αληθινής φιλίας και εν γένει της αλήθειας έναντι της αυταπάτης και της ψευδαίσθησης που μπορεί να διακατέχει τον κάθε άνθρωπο σε σχέση με τον εαυτό του. Τέλος, ως συμβουλή η Κοκοτούλα του δίνει να έχει ηρεμία, εξέλιξη και δυναμισμό για αυτό που θέλει να κάνει.

«..μα δεν το βοήθησαν σε τίποτα, εξαιτίας της ασχήμιας του»:

Η διαφορετικότητα του άλλου είναι η αιτία της αδιαφορίας της κοινωνίας απέναντι στην «ξένη ομάδα» και η εξάλειψη της αλληλεγγύης στην κοινωνία.

«Θα πετάξω ανάμεσα από τα βασιλικά αυτά πουλιά! Θα μου ορμήσουν με τα ράμφη τους που τόλμησα, τόσο άσχημος, να πάω κοντά τους. Δε με νοιάζει! Καλύτερα να με σκοτώσουν αυτοί παρά οι πάπιες, οι κότες και ο σκληρός χειμώνας.»:

Εδώ περιγράφεται η αποφασιστικότητα και ο δυναμισμός που πρέπει να διακατέχουν τα άτομα που δέχονται ρατσιστικές συμπεριφορές, αλλά και το ρίσκο που πρέπει να παίρνουν προκειμένου να εξελιχθούν και να ενταχθούν στην κοινωνία.

«Ποτέ δεν ονειρεύτηκα τόσο μεγάλη ευτυχία, τότε που ήμουν το ασημόπαπο»:

Με αυτή τη φράση ο Andersen προσπαθεί να δείξει το πόσο μειονεκτικά μπορεί να νιώσει ένα άτομο «ξένης ομάδας» όταν απορρίπτεται από το σύνολο και πως αυτό μπορεί να τον οδηγήσει στο να μην έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Επίσης, όλο αυτό μπορεί να τον κάνει να θεωρεί ότι δεν του αξίζει η ευτυχία και επιτυχία στη ζωή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της εργασίας, έχοντας κάνει μια ανάλυση και μια ανασκόπηση του θέματος του ρατσισμού και των παραμυθιών, θα ήθελα να παραμείνουμε λίγο στην παιδαγωγική αξία που έχει το παραμύθι. Δεν είναι απλά μια ιστορία που μαγεύει και γοητεύει, αλλά εκφράζει αλήθειες με έναν συμβολικό και αλληγορικό τρόπο. Έχει την δική του ξεχωριστή μαγεία και ανήκει σε έναν κόσμο που η αλήθεια και ο ρεαλισμός δεν υπάρχουν ή λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο. Το παραμύθι διαθέτει ένα φανταστικό και ασυνείδητο χαρακτήρα και με τον τρόπο αυτό βοηθάει το παιδί να κατανοήσει τον κόσμο που τον περιβάλλει, να αντιμετωπίσει διάφορες καταστάσεις, είτε εύκολες είτε δύσκολες, και παράλληλα να κατανοήσει μεγάλες αλήθειες για τη ζωή που μπορεί ακόμη και να πληγώνουν. Ακόμα μέσα από τα παραμύθια μπορεί να βλέπει τον εαυτό του καθώς και άλλα πρόσωπα μέσα από το στενό του (οικογενειακό ή μη) περιβάλλον και να ταυτίζεται. Μ' αυτό τον τρόπο μπορεί να παραδειγματιστεί μέσα από το παραμύθι και να αντιμετωπίσει μια δύσκολη για αυτόν κατάσταση ή να κατανοήσει τις περίεργες συμπεριφορές των μεγάλων και του κόσμου που τον περιβάλλει.

Δυστυχώς όμως στις μέρες μας το παραμύθι δεν προσελκύει τα παιδιά και είναι φανερό ότι έχει υποτιμηθεί η αξία του από τις παλαιότερες γενιές. Η φαντασία του παιδιού έχει περιορισθεί αισθητά και αυτό οφείλεται κυρίως στην εμπορευματοποίηση του παραμυθιού, στην εικόνα και στα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ο χρόνος που αφιερώνουν οι γονείς στα παιδιά τους την σημερινή εποχή έχει μειωθεί αισθητά και έτσι το παραμύθι δεν αξιοποιείται από την πλευρά τους ενώ παράλληλα και τα ενδιαφέροντα των παιδιών έχουν αλλάξει αφού περνούν την μέρα τους μπροστά από μία οθόνη. Η τεχνολογία έχει μεταφερθεί και στην εκπαίδευση με αποτέλεσμα ο δάσκαλος να μην δίνει ιδιαίτερη σημασία στο παραμύθι αλλά στα σύγχρονα εκπαιδευτικά εργαλεία, όπως είναι οι διαδραστικοί πίνακες. Το καλύτερο θα ήταν να επανέλθει το παραμύθι στη ζωή μας και κυρίως στη ζωή των μικρών παιδιών, έτσι όπως ήταν παλιά αλλά και παράλληλα να αξιοποιηθεί δημιουργικά και στην εκπαίδευση.

Η αξία του είναι αναμφισβήτητη, η πορεία του και η παράδοση του μακρόχρονη, η απήχηση και η επιρροή του μεγάλη. Αυτό στο οποίο στοχεύουμε, είναι να μάθουμε να το χρησιμοποιούμε σωστά και δημιουργικά στην διδασκαλία μας σαν μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, να αποδείξουμε και στον υπόλοιπο κόσμο ότι το παραμύθι είναι πολύ σημαντικό και ότι πράγματι μεταδίδει πολύ σημαντικά μηνύματα στοχεύοντας τελικά

στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας και της ψυχοσύνθεσης του παιδιού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ανθόπουλος Μπ.,(1998), «Πληροφόρηση και ρατσισμός», εκδ. Θέσεις, τεύχος 63
- 2) Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,(1997), Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη
- 3) Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,(1999) Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη
- 4) Γκότοβος Ε.Α.,(1996),Ρατσισμός. Κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής, Αθήνα, εκδ. ΓΓΛΕ
- 5) Γ.Α.Μέγα,(1967), Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν, Αθήνα
- 6) Δ.Λουκάτος,(1985), Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα
- 7) Δ.Λουκάτος,(1988), «Τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια», εκδ. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 3
- 8) Ε.Αυδίκος,(1997), Το λαϊκό παραμύθι, εκδ. ΟΔΥΣΣΕΑΣ
- 9) Ζ.Ζαν,(1996), Η δύναμη των παραμυθιών (μτφρ. Μ.Τζαφεροπούλου), Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης
- 10) Ιωακείμογλου Η., Πετράκου Η., Χριστόπουλος Δ.,(2009) Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- 11) Κιαχίδου, Β. (2009). Όψεις του κωμικού στην παιδική λογοτεχνία: το παράδειγμα του Gianni Rodari και του Ευγένιου Τριβιζά. Διπλωματική Εργασία. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας. Τομέας Μεσαιωνικών και Νεοελληνικών Σπουδών. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- 12) Κωνσταντοπούλου Χρ.,Μαράτου-Αλιμπράντη Λ., ΓερμανόςΔ., Οικονόμου Θ.,(2000), Εμείς και οι Άλλοι. Αναφορά στις τάσεις και τα σύμβολα, Αθήνα, εκδ.Τυπωθήτω
- 13) Λίποβατς Θ.,(1998), Έξι κείμενα για το ρατσισμό, Αθήνα
- 14) Μαλαφάντης Κ.Δ.,(2007), Το παραμύθι στην εκπαίδευση, εκδ. Ατραπός
- 15) Μαράτου-Αλιμπράντη Λ.,Γαληνού Π.,(2000), Πολιτισμικές ταυτότητες:από το τοπικό στο παγκόσμιο
- 16) Μ.Γ. Μερρακλής,(1973), Τα παραμύθια μας, Θεσσαλονίκη, εκδ. Κωσταντινίδη
- 17) Μ.Γ.Μερρακλής,(1993), Έντεχνος λαϊκός λόγος, Αθήνα, εκδ. Καρδαμίτσα

- 18) Οικονομίδου, Σ. (2000). Χίλιες και Μία Ανατροπές. Η νεωτερικότητα στη λογοτεχνία για μικρές ηλικίες. Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- 19) Πανούσης Γ. (2008) Επικίνδυνα παιδιά ή παιδιά σε κίνδυνο, πρωταγωνιστές και θύματα της νεανικής εγκληματικότητας. Αθήνα: Lector ΕΠΕ
- 20) Παπαδημητρίου Ζ.,(2000),Ο ευρωπαϊκός ρατσισμός. Εισαγωγή στο φυλετικό μίσος, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- 21) Παύλου Μ.,(2001), Οι λαθρέμποροι του φόβου, Μαρβάκης Αθ., Παρσάνογλου Δ., Παύλου Μ.(επιμ.), Μετανάστες στην Ελλάδα, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- 22) Προυσάλης, Δ.(2009). Αφηγητής, 1ο πανελλήνιο Διεπιστημονικό συνέδριο τέχνης & περιβαλλοντικής εκπαίδευσης 29-31 Μαΐου.
- 23) Ροντάρι, Τ. (2003). Γραμματική της φαντασίας. Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες. (Γ. Κασαπίδης, Μετάφρ.) Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο.
- 24) Σιφινού Β, Τσιαμόκουρα Α, Τσιμπονάκης, Κοινωνικός ρατσισμός
- 25) Ταγκιέφ Π.Α.,(1998), Ο ρατσισμός, Σπανός Γ.(μτφ.), Αθήνα, εκδ. Dominos
- 26) Τσιάκαλος Γ.,(2002), Η υπόσχεση της παιδαγωγικής, Αθήνα, εκδ. Επίκεντρο
- 27) Φραγκουδάκη Α.,(1997), Ρατσισμός και Εκπαίδευση, Συλλογικό Έργο, Μετανάστες, ρατσισμός και ξενοφοβία. Ελληνικές εμπειρίες διακρίσεων, Αθήνα, εκδ. Σάκουλας
- 28) Χ.Κ. Άντερσεν,(2006), Παραμύθια του Άντερσεν, Ξύδη Α.(μτφ), Αθήνα, εκδ. Πατάκη

Διαδίκτυο

<http://echodiastasis.gr>